Төрээн чуртка 6,4 миллион пуд тарааны бээр!

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингеш

ШЫН

1961 ч.
АВГУСТ
24
ЧЕТВЕРГ
№ 200 (4990).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 2 көп.

Өөрүшкүлүг медээлер

МОСКВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп статистика эргелели өөрүнчүг медээлерни дыңнаткан. Августуң 20-ге чедир Россия Федерациязының колхозтары болгаш совхозтары күрүненин шыгжамыр черлеринге миллиард ажыг пуд тарааны урган. Ол дээрге сөөлгү бүгү-ле чылдарның ол үезинге бодаарга эң дээре көргүзүг болуп турар.

Украинаның ажыл-агыйлары күрүненин шыгжамыр черлеринге чаа дүжүттүң 575 миллион пуд тараазын урган.

Чөөн чүктүң кур шөлдеринде тарааның кезилдези түлүктеп турар. Казахстанның ажыл-ишчилери элеваторларже болгаш хүлээп алыышкын черлеринче он — он миллион пуд тарааны сөөртүп чоруткан.

СЭКП-ниң XXII съездизинге тускай тураскаал белектер белеткеп турар шын эвес практиканың дугайында

Партияның ам болур деп турар XXII съездизинге уран-чечен хевирлеп кылган тускай белектер — янзы-бүрү машиналарның модельдерин болгаш дериишкиннериң макеттерин, вазаларны, хевистерни, стол кырының херекселдерин, шактарны болгаш өске-даа кылыгларны белеткээр дугайында айтыыглар болгаш санаалдар чамдык партия, хөй-ниити болгаш ажыл-агый организацияларындан СЭКП Төп Комитединге кээп турар. Чамдык черлерде ындыг белектерни ам безин кылып белеткеп алган болгаш оларны кылырынга күрүненин хөй түүнүг акша-хөрөнгизин чарыгдаан болуп турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXII съездизинге заводтар, фабрикалар, тудуглар, колхозтар, совхозтар коллективтериниң эң дээре белээ болза партияның болур деп турар съездизинге алдар кылдыр бүдүрүлге планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерни долдур болгаш ажыр күүседири болур дээрзин тайылбырлаары эргежок чугула деп, СЭКП ТК санап тур. XXII съездиге тускай тураскаал белектерни белеткээри — херек чок болгаш ажыктыг өвес ажыл-дыр.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ.

Тараа дээш демиселче!

Көдээ ажыл-агыйны моон соңгаар бүгү талазы-биле хөгжүдериниң, ооң иштинде мал ажылын шапкын сайзырадырының кол үндезини болза чуртка далган-тарааның элбекшилин дүрген тургузарындан хамаржыр дээрзин СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилелинде онзалап айытқан.

Ол чугула сорулганы боттандырарының эң харыысалгалыг хүннери бистиң областың колхозтарының болгаш совхозтарының ховуларында хайныышкынныг эгелеп кирген.

Чаагай дүжүттү чогуур өйүнде, чидириг чокка ажаап алыр болгаш күрүнеге тараа садар талазы-биле социалистиг чарышка алган хүлээлгелерни эрестиг күүседир дээш демисел ажаап алыышкының баштайгы хүннеринде чамдык районнарда, элээн хөй ажыл-агыйларда багай организастаттынганын айтыры чугула.

Августуң 20-де байдал-биле алырга, Бай-Тайга, Таңды, Каа-Хем болгаш Улуг-Хемден өске районнарның колхозтары болгаш совхозтары дүжүт ажаап алыышкынынче ёзулуг шулуудап кирбейн, чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары «чиг» хөөнге алзып, бо чугула ажылды озалдадып турар. Маңаа чижек кылдыр чамдык фантыларны чугаалап болур. Бии-Хем районнуң бүгү колхозтарында болгаш «Өөк» совхозунда тараа культуралары тавычалай кестирип болур хире кылдыр быжа берген. А ынчалзажок кезилде барык-ла эгелевзэн. СЭКП райкомунуң (бирги секретары эш Градобоев) болгаш райкүүскомнуң (даргазы эш Байыр-оол) ажыл-агый удуртукчуларының хожудаңгай хөөнүнге алзып, ам-даа маназарының туружундан чайлап шыдавайн турары канчап-даа таарышпас.

Эрзин болгаш Тес-Хем районнарда байдал оон-даа дора болуп, сөөлгү хүннерге чедир ажаап алыышкын машиналарының септелгезин безин дооспаан, ылаңгыя комбайннарның күүгле 50 ажыг хуузу септеттинген. Сиген белеткээр планын Тес-Хем район күүгле 12 хуу, Эрзин күүгле 5 хуу күүседип алган. Ол районнарның удуртукчуларының, ылаңгыя Эрзин районнуң удуртур ажылдакчылары эштер Бичиижик болгаш Хунданов оларның мурнунга шыңгыы негелдени салыры чугула.

Дүжүт ажаап алыышкынының баштайгы хүннеринде организас чок чоруктуң фактылары дыка хөй ажыл-агыйларда бар болуп турар. Бии-Хемде «Тиилелге» колхозтуң Бегере деп черде бригадазы тараа кезилдезинге кирипкен. Ынчалза-даа колхозтуң баштаар чери (даргазы эш Кононенко), партия организациязы (секретары эш Өлчей) ховуда ажылдап турар кижилерге таарымчалыг байдалды тургуспаан, ховуда турлаа көргүзүг агитациязы-биле шиметтинмээн, аъш-чемни багай организастаан, тараажылар ортузунда политиссалыг ажыл чоруттунмайн турар. Улуг-Хемде «УТКА 25 чылы» совхозтуң Кара-Чыраада ховуда турлаанда байдал оон бичии-даа дээредевес, ында механизаторларның удуур, дыштаныр черлеринде матрац безин салдынмаан, манзадан кылган наралар кырында идик-хеви-биле удуп турарлар. Ында хана солуну, көргүзүг, Хүндүлел самбыралары, лозун, плакат чергелиг чаңгыс-даа көргүзүг агитациязы чок, аъш-чем талазы-биле хандырылганы дыка четпес тургускан. Бо бүгү байдалдар совхозтуң директору эш Стихарёвту-даа, партия комитединиң секретары эш Дугар-Сүрүнү-даа дүвүретпейн турар.

Материалдыг үүлүү бүдүрүп турар кижи дугайында сагыш ховаашкын партия болгаш ажыл-агый удуртукчуларының кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг. Ховуда турлагларында аъш-чемниң өртек-үнези продукцияның план ёзугаар бот-үнезинден бедик болуп турар чоруктуң узуткаар херек. Ховуда ажылдап турар кижиниң хүнде чемге чарыгдалы 30—40 көпеектен ашпас кылдыр өртектерни доп-дораан эде көөрү чугула.

Партия, совет болгаш комсомол, профэвилел организацияларының, ажыл-агый удуртукчуларының мурнунда салдынып турар кол сорулга болза дүжүт дээш демиселге бүгү-ле күштерни эвилелдээр, ажаап алыышкынның баштайгы хүннеринде илерээн четпестерни, организас чок чоруктуң үстүнде чугаалаанывыс ышкаш фактыларны чайладып тургаш, чаагай дүжүттү эң кыска хуусаада ажаап алыры болур.

Бистиң областың ховуларының ажыл-ишчилери социалистиг бедик хүлээлгелерни боттарынга алганнар. Олар чеди чылдың үшүү чылында күрүненин шыгжамырынга 6,4 миллион пуд тарааны киирер деп сөзүн бергеннер. Областың барык бүгү черлеринде бо чылын тарааның үнүжү чаагай. Ам айтырыг болза чаагай дүжүттү кыска хуусаада, чидириг чокка ажаап алыры, күрүне мурнунга хүлээлгени алдарлыы-биле күүседири дээш ажаап алыышкынга бүгү-ле күрлавырларны бүрүн ажыглаар, колхозтарда болгаш совхозтарда ажыл кылып шыдаар бүгү кижилерни тараа дээш демиселче киирери болур.

Таңды районнуң совхозтарының болгаш колхозтарының ажыл-ишчилери бо чылын элбек дүжүттү өстүрүп алганнар. Олар ам бүгү аргаларны санап көргеш, 46,5 муң тонна тарааны күрүнеге садар дээн мурнунда хүлээлгезин эде көрүп, 50 муң тоннаны күрүнеге бээр деп шиитпирлээннер. Таңдычыларның патриотчу эгелээшкинин өске районнарның ажыл-ишчилери чугаажок деткиир дээрзинге чигзиниг турбас!

Механизастаттынган шаңда

«Найырал» совхозтуң ховуларында тарааларның чаагай дүжүү быжып турар. Терезин бригадазының бригадири эш Шекпер-оолдуң чугаазы-биле алырга, бо чылын бир гектардан-на 10—11 центнер дүжүттү ажаап алыр арга бар. Тараа кестирери-биле «ЖБ-4,6» деп сес жатканы болгаш ийи комбайнны шөлче үндүрген. Аңгылап ажаап алыышкын эгелээн. Чаа дүжүттүң тараалары төп шаңда кирип эгелээн.

Амгы үеде төп шаңны механизастаан. Ында тракторнуң дизельдиг моторун тургускан. Ол чүгле шаңны бодун эвес, харын столованыы, чурталга бажыннарын, мастерскаяны, машиналар турар парктыы электри-биле чырыдар. Ук электростанцияны дериирінге С. Санчы, А. Борбак-Көк, А. Ким, Савин, Ш. Шири-Базыр, Т. Калзан олар эки ажылдаан.

Дүжүт ажаап алыышкыны

(1961 чылдың август 20-ге чедир хуу-биле)

Районнар аттары	Кескен тараа
Бай-Тайга	7,2
Каа-Хем	3,5
Улуг-Хем	1,4
Таңды	1,4
Бии-Хем	0,2
Совхозтар:	
«Барлык»	27,6
«Межегей»	10,0
«УТКА 25 чылы»	9,3
«Элегес»	8,5
«Тээли»	8,4
«Улуг-Хая»	7,5
«Шекпээр»	6,3
«Найырал»	5,3
«Чыраа-Бажы»	5,1
«Кызыл партизан»	3,7
«Тиилелге»	2,3

Август 20-ге чедир область тараа культураларының 4,3 хуузун, ооң иштинде колхозтар—1,7 хуузун, совхозтар—6,5 хуузун кестирген. Тараа кезилдезинің талазы-биле Бай-Тайга район, «Барлык», «Межегей» совхозтар мурнал турар.

«Октябрь 14 чылы», «Совет Тыва» колхозтар Каа-Хем райондан чаа дүжүт ажаап алырынче баштай эгелеп кирген. «Совет Тыва» колхозтуң тараажылары чаашкын чаап турзадаа ийи хүн дургузунда Чеди-Паш деп черге 200 ажыг гектар кызылтасты кестирген болгаш 125 тонна чаа тарааны күрүнеге дужааган.

Механизаторлар дүжүт ажаап алыышкынынга өй-шаанда белеткенип, ажаап алыышкын техниказын ховуже баш бурунгаар үндүрген. Бүгү комбайнерлер партияның, XXII съездизинің ажыттынарынга белек кылдыр бүгү тарааны кыска хуусаада, чидириг чокка ажаап алыр деп бедиткен хүлээлгелерни алганнар.

Чаа дүжүттүң тараазын хүлээп алырынга шаңнарны база өй-шаанда белеткээн. Тараа чүдүрер болгаш дүжүрер тараа чүдүрүкчүлери четчир. Ол ажылда колхозчулар Салчак Алин-оол, Владимир Ойдуп, Валентина Минчеймаа, Елизавета Сундуй, Лопаа Көк-оол, Александра Дыжалаа олар күженишкинниг ажылдап турар.

«Совет тыва» колхозтуң тараажылары күрүнеге тараа дужаарының темпизин хүн бүрүде өстүрүп турар.

ЧУРУКТА: «Совет Тыва» колхозтуң ийиги трактор-ховуу бригадазында күрүнеге садар чаа тарааны автомашинага чүдүрүп турары.

Фото В. Лутковтуу.

Баштайгы базымнар

Августуң баштайгы хүннеринде аяс каан апаар, бирде кара булуттар ужугуп келгеш сидиреди чагылай кааптар таварылгалар Кожай болгаш Торгалыгта бо-ла болгулаар. Тайга эдектери болганы-биле ындазында ол ынчаар эртен кежээ соок, сырынныг. Ол девискээрде чалгып чыдар магалыг дүжүт — хоо-сарыг кылдыр баш тыртып алган тараа: чогуур өйүнде ажаап алза чолунар, озалдазындарза каражанар — дигензиг, механизаторларны далаштырып турар.

Ол болза Улуг-Хемниң Торгалыгда «Күш-ажылдың хостуу» көдээ ажыл-агый артелинин тараазы-дыр. Районнуң бо ажыл-агыйы эрткен чазын тараа культураларын 3600 ажыг гектарга тараан. Күженишкинниг ажылдың түннелинде чаагай дүжүт өзүп үнген.

Баштайгы бышканнап кезишкин бо колхозтуң ховуларыйга август 19-та эгелээн. Артель төвүнүң адаанда эвирип бышкан кызыл-тастың кезилдезинче хоочун механизаторлар Шадрин биле Бардюков олар эгелеп кирген. Бо делгем шөлде 220 гектар кызыл-тас болгаш сула четчип бышкан. «С-6» деп үш комбайннар, лафеттиг үш жаткалар баштайгы ийи ажыл хүннеринде 80 ажыг гектарның тараазын кескен. Кожайда артельдің Тумат Санчыга удуртқан комплексилиг бригадазының механизаторлары сула, арбай кезилдезинче база кирипкен.

— Эрткен чылга бодааргa дүжүт бистиң ховуларывыста чаагай үнген. Бо чылын Төрээн чуртка 1300 тонна тарааны дужаар хүлээлгелиг бис. Ону чүгле долдур эвес, харын ажыр күүседип болурунун аргалары бисте бар. Тарааның үнүжү чаагай, чамдык черлерниң гектар бүрүзүнден 15 центнер, а кур черлериниң гектарындан-на 20 центнер дүжүттү ажаап ап болур. Сорулга болза, бүгү тараа культураларының 90 хуузун аңгылап ажаар арга-биле чорудуп тургаш, дүжүттү чидириг чокка, кыска хуусаада ажаап алыры болур — деп, колхоз даргазының оралакчызы эш И. Фитин чугаалап турар.

Дүжүт ажаалдазының ажылында 50 ажыг механизаторлар хаара туттунган. Ниитизи-биле ховунуң 13 корабльдери болгаш өске-даа элээн хөй жаткалар ажылдап турар. Ажааданың планын баштаар черге, тараажылардың ниити хуралына чугаалашкаш бадылаан, ам ол график ёзугаар ажылдап турар.

— Дүжүт дээш демиселдің фронтузу бисте калбарып эгелээн, Шакуе манавас, таарымчалыг хүннерни халас эрттирип болбас бис. Мен ам төрээн колхозумга он ажыг чылдар иштинде механизаторлап келдим. Час кээрге трактор, а күзүн комбайн башкарары меңээ чаңчыл болган. Ажылдап келгенимниң бүгү сезоннарында ортумаа-биле 4500 ажыг гектар черниң тараазын ажаадым, тодаргайларга сезон санында-ла 500 гектардан кудулаттайн келдим. А бо чылын база ол хирени ажаарын хүлээнген мен — деп, комбайнер эш Шадрин беседага чугаалаан.

Торгалыгда болгаш Кожайда шаннарже чаа дүжүттүң баштайгы онон тонна тарааларын чүдүрген автомашиналар үзүктел чок шуужуп эгелээн. Дүжүт ажаалдазының темпизи улам калбарып турар. СЭКП-ниң XXII съездизинге төлептиг күш-ажылчы белекти тудар деп артельдің тараажыларының чүткүлү бо.

Акы-дуңма румын улуска

Эштер Н. С. Хрущев биле Л. И. Брежневтиң телеграммазы

СЭКП Төп Комитединиң Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев олар Румын Улус Республиканың удуртукчулары Георге Георгиу-Дежке болгаш Ион Георге Маурерге телеграмма чоруткаш, Румынияны фашизмдеи хостаанының 17 чыл оюн таварыштыр акы-дуңма румын улуска чүректиң ханызындан изиг байырны чедиргеннер.

Шаанда хожудаңгай турган бодунуң чуртун Румынияның ажылчын партиязының шылгаттынган удуртулгазы-биле индустриалдыг, көдээ ажыл-агыйлыг күрүне болдурарын боттандырган румын улустуң кайгамчыктыг чедиишкиннерин байыр чедиришкининде демделеп турар. Бодунуң дайынчы авангарды — Румынияның ажылчын партиязын долгандыр сырый каттышкан, Румын Улус Республиканың ажылчы чоннары социализмниң бүрүн тиилелгезинче бүзүрелдиг чоруп олурар болгаш делегейнин социалистиг системазының күчүзүн быжыглаарының хөрөөнге төлептиг салыышкынны киирип турарлар.

Социализм тургузуушкунунга акы-дуңма румын улустуң кайгамчыктыг чедиишкиннеринге совет кижилер шын сеткили-биле өөрүп турарлар деп, эштер Н. С. Хрущев болгаш Л. И. Брежнев бижээн.

Акы-дуңма румын улустуң социализм тургузуушкунунга, бүгү делегейге тайбың дээш демиселге чаа-чаа чедиишкиннерлиг болуруп СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели күзээн.

Румын улустуң национал байырын таварыштыр ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер министри А. А. Громыко РУР-нуң даштыкы херектер министри Корнели Мэнеске байыр чедирген телеграмма чоруткан.

Бастырылга хожудап турар

«Улуг-Хая» совхозтуң Бөк-Чыраа салбыры дүжүт ажаап алыышкынынче августуң эгезинде кирген. Кара-Тейниң иштин талазында ховуда 300 ажыг гектар кызыл-тасты лафеттиг жаткалар-биле тавычалай кескен. Ол тарааны 4—5 хонаргала комбайн-биле бөлдүрүп бастырар ужурлуг турган.

Ындыг болза-даа тавычаларда тарааларны бастырары саадап турар. Устунде чугаалаан 300 гектар тараз август 17-ге чедир тавычаларга чыткан. Каш хондур улаштыр чаттан чаашкыннар соонда ол тараалар өл-шыкка алзып, оларның адаа чыдып, баксыраан. Тарааны кестирип турарының шынары багай. Оргалай кескен участоктар хөй. Кестинген шөлдерде мажактың хөйүн кижи кайтаар. Ооң-биле кады тавычаларда тараалар мал база базып турар.

ХОВУ КОРАБЛИНИҢ КАПИТАНЫ

(РЕПОРТАЖ)

Оңгар-Ховунуң кедээзинден харап кээрге, Таңды-Уланың бетии баарында делгем ховуларда далай ышкаш чалгып чыдар тараалларны көргеш, кижиниң сагыш-сеткили өөрүп келир.

Каш хонук бурунгаар ол ховуларга алдын-сарала тараалар оожум чалгып, механизаторларның четкилеп келирин маңаан чүве дег ыржым турган. Ам ол шөлдерде кайгамчыктыг күш-ажыл хайныккан. Тараа кескен ховуу корабльдериниң, оларны сөөрткен тракторларның, чаа дүжүттүң баштайгы тараалларын сөөрткен автомашиналарның каржып-солчуп эртип турар даажы үзүктел чокка диңмиреп, ховуларның ыржымын үреп турар.

Таңдының тараалан черлериниң бирээзи—Оңгар-Ховуга арай кежээликтей чеде берген бис. Хүн аяс, ажаап алыышкынны чорударынга дыка таарымчалыг үе турган. Бүгү механизаторлар шупту ховуда. Дүнеки өөлчегде ажылдаар кижилер ховуу турлаанга дыштанып алгаш, ажылдаарынга белеткенип, чуруп, чемненип турдулар. Областың аныяк совхозтарының бирээзи «Межегейниң» № 2 ховуу-трактор бригадазының кежигүннериниң ажыл-херектери-биле таныштывыс.

Бригаданы коммунист Алексей Семенович Сазанов удуртуп турар.

— Бо чылын бистиң бригадавыстың мурнунда харыысалгалыг сорулга туруп турар. Чүге дээрге, 2800 гектар тараа культураларын ажаап алыр, ооң иштинде 1054 га кызылтастын 90 ажыг хуузун аңгылап ажаар арга-биле кестирер ужурлуг бис. Бригаданың кежигүннери Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының төлевилелин танышкаш, бо чылдың бедик дүжүдүн эң кыска хуусаада, чидириг чокка ажаап алырын шиитпирлээн. Бистиң бригадавыстың механизаторлары дүжүт ажаап алыышкынының баштайгы хүннеринден эгелээш бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап, 660 гектар черниң тараалларын баштайгы ийи хонуктуң иштинде кестирген. Бригаданың механизаторлары шупту хөй чылдар дургузунда ажылдаан дужулгалыг эштер болур. Оларныңбиле боттарыңар таныжып көрүңер — деп, эш Сазанов чугаалады.

Ховуу турлаандан ындыг-ла ырак эвесте кайгамчык эки үнген кызылтасты кожуглуг ийи комбайн-биле кидин түүк кестирген турган черге чеде бердивис.

— Бистиң совхозтуң сураглыг механизаторларының бирээзи Евгений Васильевич Смирнов бо-ла болгай. Таныжып алыңар! — деп, Алексей Семенович чугаалады.

— Ажылдан турда амыр эвес төл болгайаан. Бо сөөлгү хүннерде арай аарыксап тур. Эмчиге бар дээримге тоовайн, «сырыңгы хамаан ийикпе, изиргендир, дерни төгүлдүр ажылдаптарга чаштай бээр болгайаан» дээш ажылдап турар болдур ийин — деп, бригадир немеп кагды.

Штурвальныйлар Чирков биле Дубачин ийи ажылдап турар кадында эш Смирнов боду тараалларның канчаар кестинин турарын, мажактар чыдып каап турар бе дээрзин хынап, шөлде базып турду.

Август 17-де эш Смирнов 24 гектар черниң тараазын тавычалай кестирер тургаш, 86 га чедирген. Ол дээрге Таңды районнуң механизаторларында амгы хүннерде эң бедик көргүзүг-дүр.

Мурнакчы механизаторнуң бодубиле беседалажы бердивис:

— Че, кайы хире ажылдап тур силер, Евгений Васильевич?

— Мактанып канчаар мен. Чугаэр-ле ажылдап тур бис. Эрткен чылын 900 гектар черниң дүжүдүн кестирип, 10 муң центнер тараазны бастырган мен. Бо чылын ажаап алыышкын эгелээринің мурнуу чарында СЭКП-ниң Программазының төлевилелин чугаалашкан хуралга бистиң механизаторлар социалистиг хүлээлгелер ап турда, бодумнуң аргаларымны болгаш техниканың байдалын көргеш, «С-6» деп ийи комбайннар-биле 1400 гектар черниң тараазын кезип, 18 муң центнер тарааны бастырарын хүлээнген мен. Хүлээлге улуг-ла.

«Межегей» совхозтуң механизаторлары бо чылдың дүжүдүн ажаап алырынга эки белеткенгеннер. Олар дүжүттү аңгылап ажаар мурнакчы арга-биле чорудар дээш 40 ажыг ховуу корабльдерин эде дерип алганнар. Моон мурнунда чылдарда бригадалар, агрегаттар аайы-биле тускай участоктарны быжылап каарга, ол черлериниң тараалары бышкыже чедир олар орта маңап турар турган. Ол чорук ажылдың темпизин дүргедиринге шаптыктап турганы билдингир. Бо чылын байдал ындыг эвес. Каңдыг-бир участоктуң тараазы быжа берген болза, ынаар элээн каш агрегаттарны чорудуптар. Олар аңаа бөлүү-биле ажылдаарлар. Ол өйде өске бир участоктуң тараазы база-ла быжа бээр. Бригадалар аразында күштү хуваап таарыштырарын кол агроном харыылаар.

Бо арганы ажыглааны ажылдың темпизин дүргедедир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер арганы берген. Чижээ, эш Смирнов ажаап алыышкынның баштайгы хүннеринде № 3 бригадага ажылдап турган болза ам № 2 бригадада келген. Совхозтуң дужулгалыг комбайнерлериниң чамдыктары ийи, үш агрегаттарны башкарып турар. Эрткен чылын ийиги агрегатка ажылдап турган комбайнер эш Леонов ам үш агрегатты хандырып турар.

Эш Смирновтуң хүнде 3—4 норманы күүседип турарының чажыды чүдел? Ооң ажылында бир кол чүве техниканы беш салаазы дег билири болур. Ол эртенгиниң 4 шакка чедир ажылдаш, 8 шакка чедир дыштанып алыр, ооң 9 шакка чедир бир шактың дургузунда техниктиг ажаалданы кылгаш база катап ажылга үнер. Ооң ындай агрегаттар ажылдап турда, бүгү механизмнериниң ажылын, канчаар үзеп каанын доктаамал хынаар.

Эш Смирнов бо чылын мурнундагы чылдарда ышкаш сураглыг комбайнер Леонов-биле чарыштыг. Леоновтуң хүлээлгези болза «С-6» деп үш комбайн-биле 2 муң гектар черниң тараазын кестирип, 25 муң центнер тарааны бастырар.

Эш Смирновтан аңгыда өске-даа бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турар механизаторлар хөй. Комбайнерлер Чирков, Лубягин, Суворов болгаш өскелер-даа ажаап алыышкынның баштайгы хүннеринден эгелээш социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турарлар. Суворовтуң бир ажыл хүнүнүң дургузунда үш норманы күүседип турарын чугаалаары өөрүнчүг.

«Межегей» совхозтуң ховуу турлагларынга баргаш, «Мурнакчы механизатор Евгений Смирновка деннежинер!» деп лозунну бо-ла көрүп болур.

Ол совхозтуң ажыл-ишчилери бо чылын 12 муң тонна тарааны күрүнеге дужаарын хүлээнгеннер. Ол хүлээлгени күүседиринге мурнакчы комбайнер Евгений Васильевич Смирновтуң күш-ажылчы салыышкыны улуг. Совхозтуң коллективи моон соңгаар хүн бүрүде 500—600 тонна эки шынарлыг тараалларны күрүне складынга киирер аргалыг.

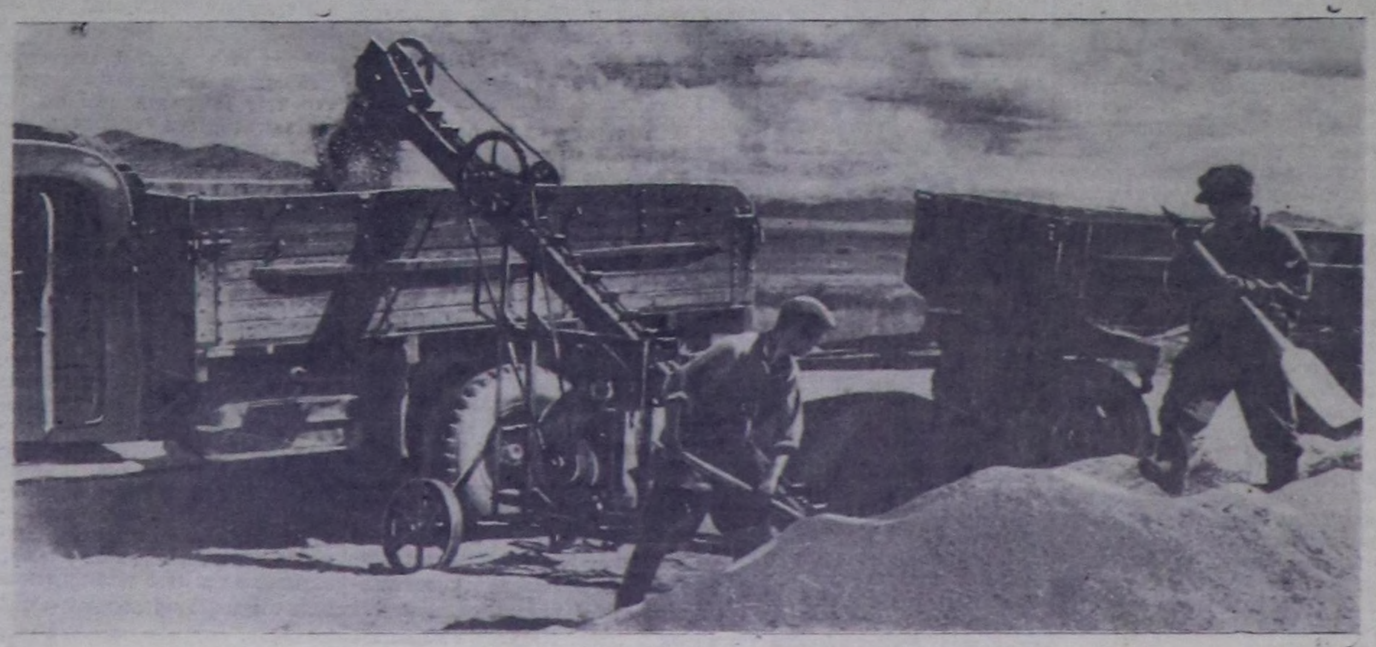

А. И. Микоянның парлалга конференциязы

ТОКИО. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги орлакчызы А. И. Микоян август 22-де япон болгаш даштыкы журналистерге парлалга конференциязы кылган, анда япон радио болгаш телевидение компаниялары-ның, солуннарның 200 хире төлөлекчилери, даштыкы чурттарның элээн каш эң улуг информация агентилелериниң болгаш парлалга органнарының корреспондентилери киришкеннер. Бүдүн чартык шак ажыр үргүлчүлээн парлалга конференциязының үезинде А. И. Микоян Японияга бодунуң чоруп турганының дугайын болгаш япон-совет харылзааларының айтыыгларын, Совет Эвилелиниң политиказын база улустар аразының чамдык айтыыгларын тодаргай чугаалаан. Япон болгаш даштыкы парлалганың төлөлекчилериниң айтыыгларын ол база-ла харыылаан.

Рамешвари Неруга шаңналын делегейниң Ленинчи тывысканы

МОСКВА. (СЭТА). Азия болгаш Африка чурттары-биле сагыш-сеткил каттыштырылгазының Бүгү-индий каттыжылгазының даргазы, Индияның көскү хөй-ниити ажылдакчызы дээрги Рамешвари Неруга «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» деп, делегейниң Ленинчи шаңналын Кремльдің Свердлов залынга совет хөй-ниитиниң хөй санныг төлөлекчилери киржип турда тывыскан.

«Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» деп, делегейниң Ленинчи шаңналдарының талазы-биле Комитеттиң даргазы академик Д. В. Скобельцын делегейниң Ленинчи шаңналының дипломуун болгаш алдын медалын дээрги Неруга тывыспышаан, дээди шаңнал-биле холбаштыр аңаа чүректиң ханызындан байыр чедирген.

Тайбың камгалалының Совет комитединиң даргазы чогаалчы Н. С. Тихонов, делегей херээженнериниң демократтыг федерациязының президентизи дээрги Эжени Коттон, совет херээженнер Комитединиң даргазы, даштыкы чурттар-биле найыралдың болгаш культуралыг харылзааларның совет ниитилелериниң Эвилелиниң президиумунуң даргазы Н. В. Попова, Азия болгаш Африка чурттары-биле сагыш-сеткил каттыштырылгазының Комитединиң даргазының оралакчызы чогаалчы А. В. Софронов, «Кызыл роза» комбинаттың пос-таавычызы В. И. Боб-кова олар Индияның көскү хөй-ниити ажылдакчызынга изиг байырны чедиргеннер.

Делегейниң Ленинчи шаңналының лауреады дээрги Рамешвари Неру харыызынга сос ап чүве чугаалаан.

Партияның отчёт-соңгулда хуралдарындан

Шүгүмчүлелдиг саналдарны боттандырар

«Тыва тудуг» трезинин коммунистери бодунун партия организациязының чоокта чаа болган отчёт-соңгуддалыг хуралынга партбюро секретары эш Филимонованың отчёт илеткелин дыннап чугаалашкан.

Трестиң тудуг-монтаж ажылында чамдык чедиишкиннерни илеткелчи демдеглээн. Партияның XXII съездизинге күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш тудугнун 10 участоктарының, бригадаларның болгаш түс-түс ажылчыннарның аразында калбарган социалистиг чарышты партбюро багай эвес удуртуп келген. Оон түннелинде № 1 тудуг участогу (удуртукчузу эш Кравченко, партбөлүк организакчызы эш Севастьянов) бүдүрүлге планын чыл эгезинден бээр ай санында үргүлчү 127—136 хуу чедир күүседип, Трестиң участоктар аразында шилчиир Кызыл тугун быжыг тудуп келген.

Ол участокта аныяк коммунист эш Шабалин удуртқан бызанчылар бригадазы 186 кварталда (иреэзинге 4 болгаш 2 аал ишти чурттаар 24 бажыннарның тудугун дүрген темп-биле дооскан. Олче Кызылдың дыка хөй чурттаалылары көжүп кирген. Бригадада күш-ажылдың сагылга-чуруму эки түргүстүнган. Ол бодунуң планын 145—163 хуу чедир күүседип турар.

Тудуг организациязының 80 ажыг коммунистериниң аразында эш-тер Тарасов, Пичугина, Калзан, Кострёв, коммунистиг күш-ажыл бригадазының бригадири эш Баянкова ышкаш онаашкан ажылынга ак-сеткилиг болгаш чүткүлүг чоруун илередип, мурнакчы үлегерчижээн өскелерге дамчыдып - база боттарының билиг мергежилин бедилеп дээш үргүлчү оралдажып турар мурнакчылар хөй. Арматурщик коммунист эш Кострёв бүдүрүлге ажылын чедиишкиниг чорутпушаан, аныяктарның кежээки школазының онгу класын доозуп алган. Эш Ополев инженер эртемни чедип алыры-биле тудуг институдунда заочно чурум ёзугаар өөренип турар.

Оон-биле кады, тудуг ажылын удуртур талазы-биле партбюронун ажылында улуг четпестернин бары хуралга илерээн. Трест чартык чылдың тудуг планын 49, чеди айларнының — 89 хуу күүсеткен. Бо четпес чоруктун болдунган чылдагааннарын коммунистер чугаалажып көрген. Участоктарга тудуг материалдарын сөөртүр ажылды харыылаарын хүлээнип алган Кызылдын № 2 чүк АТК-зының начальниги эш Круговой транспортту четпес хандырганын олар демдеглээннер. Оон түннелинде чамдык участоктарда болгаш тудуг черлеринде элезин, чугай, довурак, тудуг ыяжы болгаш өске-даа материалдар үргүлчү үзүктелип келген. Ол ышкаш тудуг черлеринге келген машиналарга чамдык үелерде тудуг материалдары сөөртүрүнүн орнунга, оларны бок сөөртүрүнге ажыглап туруп бээр таварылгалар трестин чамдык участоктар удуртукчуларынын, мастериниң талазынга база турган. Тудуг ажылын четпес удуртуп, аңаа шынгыы контрольду тургуспайн турар трестиң удуртукчулары эштер Нестеровский, Трещенко оларның адынга шынгыы шүгүмчүлелди коммунистер кылганнар.

Трестиң участоктарында коммунистиг күш-ажыл бригадазы деп бедик ат дээш демисежип турар бригадаларның ужур-дузазының дугайын эш Сагалаков бодунуң саналынга демдеглээш, бо чугула шимчээшкинни чамдык удуртукчуларның чедир үнелевейн турарын хомудап чугаалаан. Чижээ, тудуг материалдары белеткээр комбинаттың удуртукчузу эш Тымчук ыяш заводунун чазанылга цегинде ажылдап турар бригаданың коммунистиг күш-ажыл бригадазы деп атты чедип алыр дээн эгелээшкинин деткивээн болгаш ол бригадага ындыг аттың хөрээ чүү боор дээр политик талазыбиле шын эвес чүве чугаалап турганын ол шүгүмчүлээн.

Коммунистиг күш-ажыл бригадаларынга тудуг материалдарын үзүктелиишкин чокка хандырарын эш Баянова негеп турган. Кышкы үеде штукатуржуларның ажылдаарынга таарымчалыг оран-бажыннарны амдан эгелээш чылыглап белеткээриниң чугулазын ол база демдеглээн.

Партбюронун секретары эш Филимонова тудугда ажылдап турар коммунистерге партийжи даалгаларны бергеш, оларның күүселдезин хынавайн келген. Коллективте комсомол комитединиң ажылынга удуртулганы шуут кошкатканының түннелинде чамдык комсомолчуларның болгаш аныяктарның талазындан күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, арагалаар, прогулдаар чоруктар хөй болуп турар. Профэвиледин тудуг комитединиң ажылын партбюро база четпес удуртқан.

— Бир эвес партбюро тудуг комитединиң болгаш комсомол комитединиң ажылын чангыс аай кылдыр эки удуртуп, тудугжуларның ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирерин хандырган болза, трестиң айлар болгаш кварталдар планнары ажыр күүсеттинериниң аргалары бар турган ийик—деп, коммунист эш Емельянцевтин чугаалаанны чер-ле шын. Хуралга санал берген өске-даа эштер тудугнун чыл планын күүседирин хандырарынче угланган, партбюронун ажылынга дузалыг арга, сүмелерин берип турганнар.

Партия организациязының отчёт-соңгулдалыг хуралынга СЭКП обкомунун бирги секретары эш С. К. Тока олурушкаш, бүгү делегейнин амгы байдалының дугайын коммунистерге тодаргай таныштырган. Партбюронун ажылын моон соңгаар канчаар эжижидериниң дугайында саналын ол база берген.

Коммунистерниң шүгүмчүлелдиг саналдарын боттандырып; партбюронун ажылын үндезини-биле эжижидер хемчеглерни айыткан делгеренгей доктаалды хурал хүлээп алган.

С. ООРЖАК,
№ 1 тудуг участогунун бызанчызы.

Коммунистерниң негээни

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXII съездизинге белеткелдиг төөгүлүг хүннеринде Эрзин районда «Кызыл сылдыс» колхозтуң ажыл-ишчилериниң сорук кириишкинниг ажылдап, эки көргүзүглерни чедип ап турарын коммунистерниң чоокта чаа болган отчёт-соңгулдалыг хуралы демдеглээн. Бо чылдың баштайгы чартыында колхоз күрүнеге өөт, дүк садар планын чедиишкиниг күүсеткен, чылдың ийиги чартыында социалистиг хүлээлгелерни хуусаа бетинде ажыр күүседир дээш чарыш ажыл-ишчилернин ортузунга калбарган.

Колхоз бүдүрүлгезинде мурнакчыларның дугайын илеткелчи эш Яндаа онзалап чугаалаан. Чижээ, саанчы эш К. Сагаачы бо чылдың чеди айларында бодунга быжыглаан ивектериниң бирээзинден-не 861 кг сүттү сагган, хойжу эш Х. Хайдып 267 хураганнарны менди доруктурган, ирт кадарчызы эш Төмүр ирт бүрүзүнден 3,8 кг дүктү кыргаан.

Партия организациязының колхозчулар ортузунга чоруткан масса-политиктиг болгаш организакчы ажылы-биле чергелештир, бар четпестерни хуралга санал берген коммунистер шынгыы шүгүмчүлеп илереткен. Мал чемнерин белеткээр, кажаалар тудар сорулганы артель баштаар чери, оон даргазы коммунист эш Борбак-оол, партия организациязының секретары эш Яндаа олар эрткен чылын дыка четпес күүсеткен, оон түннелинде кышкы үеде 1147 баш мал өлүп хораан. Эрткен чылдың ол улуг частырыындан чогуур түннелди партия организациязы болгаш артель баштаар чери кылбаан, ынчангаш бо чылын мал чемнерин белеткээр чугула ажылды чаягаарлаашкында киирген.

Сиген кезилдезинче колхоз киргенден бээр ай ажып турда — август 5-те сиген планы чүгле 2 хуу күүсеттинген турган, а амгы үеде сиген кезилдезиниң темпизи улам оожумнаан, сиген шөлдеринде 60 четпес колхозчулар ажылдап турар. Сиген кестирер машиналарны эң чавыс бүдүрүкчүлүг болгаш камналга чок ажыглап келген, бир тракторнун сиген кестирер машиназы хүнде чүгле 3 гектар шөлдүн сигенин кезип турар. Сигенчилернин күш-ажылын дыка четпес организастаан, ажылга эртен орай кирер, кежээ эрте чаныр, дүштеки чемненилгеге хөй шакты чарыгдап турар, сиген шөлдеринде көскү агитацияны, масса-политиктиг ажылды четпес калбарткан.

Мал кажааларын тудар болгаш септээр ажыл улуг хожудаашкында. Бо чылын малдың 6 кажааларын тудар турган, чүгле 2 кажааны туткан. Ол ышкаш чурттарга бажыннарын тудар, ажыглалга киирер план ыракта чедир күүсеттинмээн. Колхозтуң ажылында ол бүгү улуг четпестерни чайладыр талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни алырының орнунга, колхоз даргазы эш Борбак-оол арагалап, партийжи сагылга-чурумну сөөлгү үеде каржызы-биле үреп, артельдиң ажыл-агыйынга удуртулганы кошкаткан. Партийжи сагылга-чурумну быжыглаар дээш демиселди партия организациязы, оон секретары эш Яндаа четпес чоруткан. Коммунист эш Ноозун арагалап, хөй-ниитинин чурумун, харын-даа хоойлу-дүрүмнү каржызыбиле үреп, хамааты кижиниң эргешөлээзинге халдап турган.

Коммунистерниң шүгүмчүлелдиг саналдарын амыдыралга боттандырарын, илерээн четпестерни шиитпирлиг чайладырын партбюронун чаа сонгуттурган составындан отчёт-соңгулдалыг хурал негээн.

Т. БЕГЗИ.

СОВЕТ КИЖИЛЕР

Чон мактап турар

Бай-Тайганың район эмнелгезинге мени чыттырын каан. Бир сестра мени үргүлчү кээп көрүп, сыкыртып эмнеп эгелээн. Ол аарыг кижилерге угбазы, дуңмазы ышкаш кончуг ынак, оларга сагыш човаачал болган.

Ону Нина Николаевна Лебедева дээр. Манаа, Бай-Тайгага бо аныяк эмчи 5 чыл ажылдаан. Эмнелгеде демдеглел дептерин ажып көөрге, оон дугайында сеткил өөрүшкүлүг сөстерни чеже дээр. Эптиг эвлдээ, аарыг улустуң аарының эки таныш, олар-биле чоок чугаалажып билири, кижилернин кадыкшылы дээш дүн-хүн чок ажылдаары—оон эки шынарлары ындыг. Оон чонга эптиг эвлдээн, кижиге сагыш чованырын ону таныыр, билир кижи бүрүзү чугаалап турар.

Ол ышкаш, бо эмнелгенин божуур салбырында сестра Зоя Павловна Москвинаның кызымаккай ажылын билир бис. Бичии чаштарны ажаап-характаарынга болгаш оларның иелериниң кадыкшылын хайгаараарынга Зоя Павловна база буянныг улуг ажылды кылып турар.

С. СҮГЕ.

Мал чемин хөйнү-ле

Бии-Хем районнуң «Искра» кедзэ ажыл-агый артелинде звеночу эш Рябовтуң сиген кезер звенозу шалыпкын ажылдап турар. Оон кижилери хүн бүрүзүнде сиген кезилдезиниң нормазын 120—130 хуу күүседип турар.

ЧУРУКТА: В. Рябовтуң кады ажылдап турар өөрү сөөлгү медзэлер-биле таныжып турлар.

Фотозу Н. Степановтуу.

Мурнакчы бригада

Малдың быжыг чем-суурун белеткээриниң шалыпчы айын чарлаан Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң аныяктарының үнелиг эгелээшкинин изии-биле деткивишаан, Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң комсомолчу-аныяктары улуг кедүрлүүшкүнүг ажылдап турар.

Олар чоокта чаа силос салыр ийи улуг онгарны каскаш, 150 тонна силосту салганнар. Кара-Булунда чаарби шаа комсомолчуларның сиген белүп, сараатта бригадазы каш хонуктуң иштинде 130 тонна сараатты салган. Сиген белдүрүкчүзү Танов Байкара, тракторбиле сиген кезикчизи Донгак Семис-оол олар хүн нормазын 150—200 хуу чедир күүседип турарлар. Аныяктар боттарының шудургу ажылыбиле бригадазын өске бригадаларга үлегерлиг болдуруп турарлар.

Д. БАЙЫР-ООЛ.

Удуртулганың кошкаанда

АРЫГ-БАЖЫ. Өвүр районда «Коммунизмче орук» колхозта мал чеми белеткээр ажыл дыка хожудап турар. Колхозтуң сиген шөлдеринде 4 тракторлар, 6 ат машиналары, хол кадыырларлыг 97 кижи бар. Ол хиреде ажылдың көргүзүү чөгенчиг.

Август 20-де түннел ёзугаар алырга белеткеттинген сиген 754 тонна, а планы 2000 тонна. Ол ышкаш чеди муң тонна силос салыр турган, ол ажылды мынчага эгелевээн.

Моон кол чылдагааны удуртулганың кошкаанда. Техниканы болгаш кижилерниң күүнү шын организастап, малчыннарны, суурнуң чонун сиген ажылынче эвилелдээн болза, көргүзүг амгызындан ыракта бедик турар ийик.

Чер кырында кукуруза силозу

ЧАДААНА. («Шынның» корр.). Чөөн-Хемчик районда «Искра» колхозтуң эш Дамдынчапка удуртқан 12 кижилиг звенозу бо чылын кукурузаның чаагай дүжүдүн өстүрген. Кызыл-Хаваста 150 гектар кукурузаны кестирип, ону чер кырынга силостаар ажыл организастыг чоруп турар.

Ондар Кошкар-оол «С-6» комбайн-биле хүнде 12 гектарны кестирер нормалыг турган, херек кырында 20 гектар кукурузаны ажаап ап турар. Сат Доржулдай база эки

20

ажылдап, кукуруза ажаар комбайн-биле хүнде 4 гектарның орнунга 7 гектарның дүжүдүн ажаап турар.

Август 21-ге чедир 130 гектар кукурузаны болгаш силостаар 20 гектар тоорукту кестирген. Кукурузаның гектар бүрүзүнден 400 центнер ногаан массаны ажаап ап турар, а тоорукту дүжүду база багай эвес.

Сөөлгү хүннерге чедир 600 тонна ногаан массаны чер кырынга силостаар арга-биле белеткээн. Звенода күш-ажылдың организастыы эки.

ЧАРЫШ СОРУК КИИРГЕН

ЫЙГЫЛАК. Никитиниң малынга четчир, эки хоолулуг чемни белеткеп алырынга ажыл-иш улам калбарып турар. Барыын-Хемчик районда «Большевик» колхоз 713,5 тонна сигенни белеткээн, 1077 тонна силосту салган.

Мал чеминге үнелиг, ылангыя сүт бүдүрерин улам көвүдедиринге чугула культура болур кукурузаны колхоз бо чылын 230 гектарда олурткан. Оон үнүжү багай эвес. Кукуруза силостаарының ажылынче август 20-ден эгелеп база кирипкен.

Колхозтуң сиген шөлдеринде бирээзи-ле үш машиналар кошкан 5 тракторлар, 2 ат машиналары, хол кадыырларлыг 85 кижи ажылдап турар. Ажылдың бүдүнгүрү, эки шынары дээш чарыш кижи бүрүзүн улам сорук киирип турар.

Шефчи бригада

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» кедзэ ажыл-агый артелинин эш Х. Шагдыр удуртқан 20 кижилиг шефчилер бригадазы сиген, силос планнарын кыска хуусаада күүседиринге дузалажып, чоокку каш хүннерде колхозтуң сиген шөлдеринге ажылдаанар.

Олар Уялыг-Дагда 30 тонна эки шынарлыг сигенни 4 сараат кылдыр тургусканнар. Ортаа-Шыраа-Булакта болгаш Аптыралыг-Тейде ийи онгарда 26 тонна силосту салган. Шеф ажылынга трактористер Дагаа, Матпай-оол, колхоз бухгалтери Отугаш, мал фермазының эргелекчизи Сүрүн олар идепкейлиг киржип турарлар. Шефчилер ам сүт-бараан фермазында 150 тонна силос онгарында кукурузаның ногаан массазын силостап кирипкеннер.

О. ӨКТЕК-ООЛ.

ЭРТЕМ биле ТЕХНИКАНЫҢ чаа чүүлдери

Совет эртемденнер — октаргай делгемин

1961 чылдың август алдыда «Восток-2» деп октаргай кораблин чернин кылымал эдеринчилериниң орбита-оруунче Совет Эвилелинге салып үндүрген. Майор Герман Титовтуң башкарып чорааны ийиги корабль-спутник 25 шак дургузунда чер бөмбүрээзин 17 ажыг катап долганган болгаш Совет Эвилелинин девискээринде дүшсүн дээн черинге чедиишкиниг кээп хонупкан.

Ол болуушкунга холбаштыр октаргай делгемин өөренип көөр талазы-биле совет эртемниң сөөлгү чедиишкиннериниң дугайын чугаалап бээрин ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының астрономия чөвүлелинин даргазының орлакчызы Эвальд Рудольфович Мустельден СЭТА-ның корреспондентизи дилээн. Э. Р. Мустельдиң чугаалааны болза:

— Октаргай делгемин шинчилеп көөр болгаш шиңгээдир талазы-биле Совет Эвилелинде чоруттунган улуг ажылдарның чамдык түннелдерин ам-даа болза үндүрүп болур.

Сылдыстар делегейиниң, бойдустуң хоойлуларының чажыдын билип ап, делегейде бодунуң туруп турар черин тодарадырын кижиниң сарыыл угааны депшилгенин эге үезинден-не оралдажып чораан. Эң-не эрте-бүрүнгү эртем болур астрономия шак ынчаар тывылган.

Хөй чүс чылдарның дургузунда астрономнар боттарының хайгаараашкынын телескоп дээр дуранаар херекселдиң дузазы-биле чер кырындан чорудуп, хайгаараашкын кылыр херекселдерин улам болбаазырадып келген. А сөөлгү үеде радиотелескоптарның дузазы-биле канчаар-даа аажок хөй санныг ажыдыышкыннар кылдынган. Радиоастрономия — астрономияның чоокта чаа тывылган, кедилиг кезээ болур. Ол ам безин тергиин чугула болгаш эң солун ажыдыышкыннарны кылыр арганы берген.

Ынчалзажок чежемейнин-даа болбаазырангай херекселдер-биле чер кырындан хайгааралды чорудары астрономнуг хөй-хөй сорулгаларны шуут шиитпирлээрин хандырбас.

1957 чылдың октябрь 4-тен эгелээш, черниң кылымал эдеринчилерин болгаш октаргай ракеталарын Совет Эвилели салып үндүрүп турар апарган. А 1961 чылдың апрельдин 12-де кижи төрелгетен болза советтер чуртунун хамаатызы — коммунист Юрий Алексеевич Гагарин бирги октаргай корабли «Востокка» олурып алгаш, маадырлыг ужудуушкунну кылганын билип каан. Кижи төөгүзүнде бир-ле дугаарында черниң тыртыышкынын ажып эртөөн кеш, октаргай делгеминче ужудуп үне берген.

1961 чылдың август алдыда ийиги космонавт Герман Титовтуң «Восток-2» корабльди башкарып алгаш ужутканы—октаргай делгеминче ужудуушкун чүгле шевелде эвес апарганын бүгү делегейге бадыткаан. Ол дээрге 25 шак дургузунда үргүлчүлээн, кончуг хөй үнелиг материалдарны алыр арганы берген, октаргай делгеминче бирги аян-чорук болган. Үр үениң дургузунда деңзи чок байдалга чорууру кижиниң организминге кандыг салдарлыг болуруун өөренир талазы-биле болгаш өске-даа хөй үнелиг чүүлдерни ол берген. Кижи бир-ле дугаарында октаргай кораблин боду башкарып чораан.

1961 чылдың февраль 12-де планеталар аразының автоматтыг станциязын Венераже салып үндүргени эртем талазы-биле улуг чедиишкин болур.

Эдеринчилериниң болгаш октаргай ракеталарының дузазы-биле Ай, Хүн, метеорлар, октаргай херелдери планеталар аразы оларның чажыдының, Чер, делегей дугайында дыка хөй чаа медээлер алдынган.

Айның биске көзүлбес талазының чажыды ам илереттинген. Үшкү совет октаргай ракетазы Айның биске көзүлбес талазын чурукка тыртырып алган. Ракетаның аппаратуразының медээлеринге үндезилей Айның ол талазының тодаргай картазын тургускан.

Планеталар аразының келир үедеги аян-чоруунга болгаш Айже ужудуушкуннарга холбаштыр Айның биске көстүп турар талазының кончуг тодаргай картазын делегейнин бүгү астрономнары тургузуп, оон кырын өөренип турар.

Оон аңгыда, 1959 чылдың сентябрь 12-де Айже салып үндүрген совет октаргай ракетазынга ажылдап чораан херекселдериниң көргүзүглери Айның соруна шөлүнүн дугайында нарын айтырыгны улам тодарадыр арганы берген. Айның кырында соруна шөлү бар-даа болза хромосфералыг частыышкын октаргай херелдениишкининиң күштелиринин үндезини болуп турар деп түннелди шак орта үндезилеп үндүрүп болур.

Частыышкыннар үезинде октаргай херелдениишкининиң тыптып келириниң дугайында айтырыгны өөренип көөрү чугула ужур-дузалыг. Чүге дээрге, олар келир үеде планеталар аразының аян-чоруукчуларына радиациялыг айыылды тургузуп турар кол чүүлдериниң бирээзи болур.

Планеталар аразының автоматтыг станциялары Хүнде болуп турар чүүл-бүрү болуушкуннарны сокчаал чок медээлээр кол чүүлдериниң бирээзи апаар үе ам ырак эвес.

Бистиң үевисте октаргайны өөрипин көөрүн октаргай ракеталары болгаш кылымал эдеринчилер чокка, ылангыя кижиниң октаргай делгеминче ужудуушкуну чокка чорудар аргажок. Октаргай кораблиниң иштинге чораан кижини кандыг-даа херекселдер солуп шыдавас. Чежемейнин-даа болбаазырангай херекселдер турза, чүгле кижиниң караа, кижиниң угаану, оон билии болгаш хайгааралы эртемниң чаа чажыттарын херек кырында ажыдып шыдаар. Ону кижи төрелгетеннин мурнундан октаргай делгеминге бир-ле дугаарында четкеш келген Юрий Гагарин биле Герман Титов олар бадыткааннар. Кижи планеталар аразының делгемнериниң ээзи апаар ындыг-ла ырак эвес үениң дугайын дыка солун кылдыр ам-даа чугаалап болур-дур.

шиңгээдип алыр дугайында

Күш-ажылчы белектерниң фондузу өзүп турар

МОСКВА. Терең суглуг хемниң дамыраитардан каттышкаш тыптыры ышкаш, хүн бүрүде өзүп көвүдеп турар пландан артык кылыглар, камнап алдынган материалдар, электро энергия... найысылалдың түс-түс бүдүрүлгелериниң съездиге күш-ажылчы белектериндер тургустунуп турар.

Бирги шак заводу. Ам ында рационализаторларның комплексилиг 56 бригадалары ажылдап турар. Бүдүрүлгени рационализастаарының күсели-биле камнап алдынган 80 муң ажыг рубльди олар бо чылын съездиге күш-ажылчы белектерниң фондузунга киргеннер. Онзагай тос автоматтарны болгаш чартык автоматтарны, онзагай тургузуглуг он-он янзы-бүрү приборларны болгаш таарыштырылгаларны тургускан болгаш ажыглалга киирген. Рационализация талазы-биле чыл планын партия съездизинге алдар кылдыр ноябрь бирде доозар деп төлевилээн.

Чаа техниканы шиңгээдип алганы, халас чоруушкуннуң кызыгаарлаичыларын тургусканы, дериишкиннерни болбаазыраңгайжытканы болгаш өске-даа хемчеглер «Кызыл пролетарий» деп, станок тудуунун заводунуң коллективинге чартык чылда бүдүн чартык миллион хире киловатт-шак электроэнергияны камнап алырының аргазын берген.

Люберецтиң Ухтомский аттыг заводунуң аныяктары СЭКП XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш чарышпышаан, пландан артыкка дыка хөй сиген кезер машиналарны белеткеп үндүргеннер. Ол машиналарның шуптузун аныяк оолдар, кыстарның чыгганы металл бузундузундан кылган. Заводтуң бүгү аныяктары партия съездизинге алдар кылдыр, боттарының чыып алганы металл артынчыларындан сиген кезер 600 машиналарны болгаш бобы культураларны механизастыг ажаап алырынга хереглээр таарыштырылгаларны кылыр деп шиитпирлеп алганнар.

Торгу кылыр Шербаков аттыг комбинаттың пес-таавычылары партия съездизинге күш-ажылчы белектериниң фондузунга боттарының салыышкынын бүдүрүлгениң чаа курлавырларын ажыглалга киирериниң күсели-биле киирер деп шиитпирлээннер. Кылымал алгы кылып турар цехте коммунист А. Петрова, комсомолчу Т. Дирлуян, Л. Часткина, Л. Петрова болгаш өскелер-даа түс бүрүзүнде ийи нарын машиналарның орнунга үш нарын машиналарны башкарып эгелей бергеннер. Аргычылар боттарының онаалгаларын баштайгы хүннерден эгелээш-ле ажыр күүседип турарлар. Патриоттарның эгеленчи чоруу мергежилдиг ажылчыннарны өске ажылдар кылыры-биле хостаарының күсели-биле 18 машиналарны ажыглалга киирериниң болгаш 75 муң хире дербелчин метр кылымал алгыны немей белеткээриниң аргазын бээр. А ол чорук пландан артыкка үндүрген продукциядан херээженнер кедер каас-чараш 30 муң манто тоннарны даараарының аргазын бээр.

(СЭТА).

Ажыл-ишчи өг-бүле

Совет Армияның хүрээлеңинге шериг албаны эрттирип турган Петр Хуракай тудуг ажылдарының янзы-бүрү мергежилдеринге өөренип алган. Кажан ол төрээн хоорайы Кызылга ээп чаныып келгеш үш-ле чылдар дургузунда болгулаан чаартылгаларны дораан эскерип каан. Хоорайның тургустунуп, чаартынып, өзүп турары аныяк оолду күш-ажылче сорук киирген. Шериг албаныңдан халажып чаныып келгеш ол бодунуң душтуу кыс Люкза-биле өг-бүле тудуп, ёзулуг күш-ажылчы чуртталгазын эгелээнден бээр каш-ла чылдар эткен. Петр Хуракай ам «Тыва тудуг» трезиниң мурнакчы тудугжуларының бирээзи, а ооң кадайы Люкза база эки штуракужу. Бистиң Социалистиг Төрээн чуртувуска кандыг-даа күш-ажыл хүндүлүг, а ылаңгыя тудугжуларның тускай мергежили хүндүткелдиг. Хуракайларның аныяк өг-бүлези партияның «бүгү-ле үвениз» кижиге, кижиниң чаагай чорудунга дээш деп лозунгун боттандырарынга үлүгүн киирбишаан, Коммунистиг партияның болгаш совет чазактың хүн бүрү ада сагыш салыышкыннарының ачызында, боттарының бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылы-биле чыргалдыг, байлак чурттап турарлар.

СЭКП-ниң XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш Петр болгаш Люкза айларның, кварталдарның планныг онаалгаларын доктаамал ажыр күүседил келгеннер.

А. ЛОПСАН.

КЕРЭЭ ЧАРДЫНГАН СООНДА...

Район эмнелгезиниң бүрүн септелгезин июль 1-де доозар дугайында керээни районнуң тудуг болгаш коммунал-хандырылга конторазы-биле марттың төнчүзүнде-ле чарган. Ынчалза-даа эмнелгениң септелгези кончуг ооҗум чоруп келген: аарыг улус хүлээп алыр, чыда эмнедир өрээлдер белен эвес, соңга ыыштары, херимнер четче кылдынмаан, крышалар эрги болгаш чаашкын болганда суг дамдылап турар тавылгалар база бар.

Хандагайты суурда-даа, колхозтарда-даа эмнелге ажылдавчыларының чурттаар бажыңнары септеттинмээн. Торгалыг суурда эмчилерге ыыннар чедишпес.

Мооң дугайы райкүүскомга билдингир. Медицина албан черлерин бажың-балгаттар-биле хандырар дугайында айтырыг район Советиниң сессиязында база турган. А чардынган керээ чүге бүтпээнил, сессияның шиитпири чүге күүсеттинмээнил?

М. АЛЕШЕВСКИЙ.

Чаа шүлүктер

МАКТАЛ

Каргы хемниң хажыызында
Кадыр делгем Саадак сыны
Менден бедик чогул дээзинг
Менээргенген ышкаш көстүр.

Одарларын хой мал долган
Ол дег арт-даа, шынап, ховар.
Туткан ижи—коъдан малы
Тулдур өскеш сурагжыраан

Бистиң чурттуң малчыннары
Биче биле Хунан-Кара
Саадактан Саяннар-даа
Сактырымга бедик-даа дег.

Ажыг кыштар, берге частар
Аалдап кээрге будун тыртпас
Төттүнмес хой эътти, дүктү
Төрээн чуртка өргүп турар

Маадырлыг ажыл-ишчи,
Малчыннарга алдар, мактал!

(Чеди чылдың үшкү чылы—1961 чылда Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң мурнакчы хой-жулары эштер Биче-оол, Х. Хунан-Кара төрүүр хой бүрүзүнден хураганнарны менди доруктуруп өстүрер хүлээлгелиг ажылдап турарлар.

Б. ЧЮДЮК.

ӨҢНҮҮМ

Оду чайнаан хөглүг караан
Орлан сергек көрүп тура,
Институт чоруурун хүн
Идегелдиг сөзүн бердим.

Күзээн соруун—эртем, ажыл
Хүлээлгезин сөглеп тура,
Костюмумге кадаан чечээн
Хөрээм каастап оймайн чорду...

Эртем адын чедип алгаш
Ээп келдим—уткуп алдым.
Эргим чонуң кадыын тудар
Эмчи болу бердим, өңнүүм.

Эчис күзел улуг оруу —
Тайбың ишти холга тудуп,
Эмчи биле дашчы болуп
Тайга суурда тур бис, өңнүүм.

ЗОЯ НАМЗЫРАЙ.

Бистиң областың Таңды районнуң «Межегей» совхозта ногаа быжып турар. Ооң чамдыызын күрүнеге шагда-ла саткан. Кызылчылар оон редисканы, согунаны, капустаны алганнар. Удатпайн совхоз помидорларны сада бээр, ооң дүжүү эки болгаш оны ында 3 гектарны тараан.

Чурукта: ногаа бригадазының бригадири комсомолчу М. Рязанова помидор шалында.

Фотозу **Г. Сиротиннии.**

Бот-тывынгыр коллективтерни деткиир

Бистиң чуртувуска коммунизмни тургузарының улуг чаагай программазы хей-аът киирикчи документ—СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилели-биле таныжып, ону бодувустуң мөөн соңгаргы ажыл-чорудулгавыска ажыглап, бедии-биле үнелеп турар бис. Бистер, уран чүүлдүң ажылдакчылары, чоннуң тургузукчу ажыл-ижин алгап-мактаан, ооң хөй янзы адырларын чуруп көргүскен чогаадыкчы ажылывысты чорударда, ол төөгүлүг Программаны удуртулга болдурар үжүрлүг бис. Уран чүүлдүң ажылдакчылары боттарының хүн бүрү ажыл-чорудулгазын партияның удуртулгазы-биле чорудуп келген болгаш мөөн соңгаар-даа чорудар хүлээлгелиг.

Уран чүүл ажылчы чоннарның амыдырал-чуртталгазынга кайы хире улуг кижизидикчи, өредикчи күш болуп турарын бистиң областың чижээнден безин көрүп болур. Капла чылдар мурнунда обласка боттывынгыр уран чүүл белгүмнери эвээш санныг турган, а ам ындыг белгүмнер колхоз, совхоз бүрүзүнде бар, оларның киржикчилери — талантылыг оолдар, кыстар хөй. Чадаанада улусчу театр болгаш Кызылдың музыка училищези ындыг бот-тывынгыр белгүмнернин киржикчилериннен тургустунган. Боттывынгыр уран чүүл коллективтериниң көргүзүглериниң ажыл планнарын ап көөр болза, олар чүгле белен, чогаттынган номерларны чоңга көргүзүп турар эвес, а кол кезиинде-ле боттары чогаадырын оралдажып турарлар. Чоокку чылдарда биске улусчу театрлар, музыка школалары улам-на көвүдээр, чүгле район төптеринге, хоорайларга эвес, харын колхозчу суурларга Культура бажыңнары бар апаар.

Областың ажылчы чоннарынга хөгжүм-шии театрының үнүүшкүннүг концерттерин, шиилерин мөөн соңгаар амгы турганындан көвүдедир сорулга салдынып турар, чүге дээрге фермада малчын, кадарчы-даа, дагда чурттап турар хойжуда-даа оларны сонуургап көөр аргалыг болур. Малчыннар, ылаңгыя хойжулар чыл-чылы-биле оюн-концерт көрбейн баар чоруктарны мөөн соңгаар болдурбас херек.

Областың хөгжүм-шии театры болгаш концерт-эстраттың бюрозу эткен чылдан бээр обласка 1300 ажыг шиилөрни көргүскен, ону 200 мың ажыг көрүкчүлер сонуургап көрген. Ынчалза-даа ол ам-даа эвээш, чоннуң уран чүүлге хандыкшылын долузу-биле хандырбайн турар.

Бистиң мурнувуста соңгаарлаттынмас сорулгалар турун турар. Ол чүл дээрге уран чүүлдү чоннуң амыдыралы-биле сырый холбаштырары, көдээнин уран чүүл коллективтеринге область театрынын артистеринин, районнарда уран чүүлге мергежилдиглер бүгү тала-биле дузалаары, оларның чогаадыкчы мергежилин бедидери, оларны деткиири болур. Ынчангаш областың хөгжүм-шии театрының коллективи, ам бо хүннерде СЭКП-ниң Программазының төлевилелин өөренмишаан, бодунуң чаа сезонун бедик мергежилдиг эгелээрин хүлээнип алганнар. Мында бир кол чүүл—кижинин сеткил-сагыжын хайныктырып кээр шиилерни баш бурунгаар эки белеткээш көргүзери болур. Ындыг шиилер бисте бо сезонда хөй болур. Орус группа И. Соболевтиң «Ээзи» деп шиизин белеткээш, СЭКП-ниң XXII съездизинин бетинде көрүкчүлерге бараалгадыр. Революцияның баштайгы чылдарында совет кижилериң бодунуң аас-кежин дээш демиселиниң маадырлыг темазынга бижиттинген, Н. Виртаның «Чер» деп шиизин театрның коллективи база белеткен турар. РСФСР-ниң алдарлыг артизи М. Мунзуктун «Билиргээр чорук» деп шиизин тыва группа бодунуң репертуарынга киирген. Ук шииде чаа чүүлдүң эрги чүүл-биле демиселин, ону тиилеп турарын көргүзүп турар.

Театрның чогаадыкчы ажылынын планын шиитпирлеп тура, бис областа бот-тывынгыр коллективтерге тааржыр, оларга ажыглап болгу дег чамдык шиилерни болгаш концерт программаларын шилип ап турар бис. Чамдык районнарның бот-тывынгыр уран чүүл коллективтери бистиң репертуарывыска кирген ырларны, танцыларны болгаш өске-даа көргүзүглерни концерттерге ажыглап турган. Ынчангаш театр биле бот-тывынгыр коллективтериң аразында харылзаазын быжыглаары чугула.

А. МОЛЧАНОВ,
областың хөгжүм-шии театрынын директору.

Коллективтиң демниг күжү

— «Эки-ле септеп кылган-дыр аа!»—деп өөреникчилер чоргаарал-биле чугаалаар боор—деп школаның өөредилге эргелекчизи Маспык-оол Кара-оол чугаалаан:

— Ынчанмайн канчаар, башкы—деп, парта дозулап турган бөлүк ажылчыннар өөрүшкү-биле чугаалааш, бот-боттарынче көрүшкеш, эки ажыл дугайын мактааны дээш хөглүг каттыржыптылар.

— Эрткен чылын чаа туткан-даа болза бо школада кылыр ажылдар хөй турган. Ынчалза-даа бис оларны шагда-ла доозупкан бис. Школага штукатура кылыры безин кайы хире берге турду — деп, школа ажылчыны Райкова чугаалады.

Ол ажылга школаның 8-ки класының өөреникчилери Диктанның удуртулгазы-биле улуг дузаны чедиргеннер. Школа 1000 кубометр ыяш белеткээр турган, ооң 600 ажыг кубометр ыяшты школа чанында дүжүрүп белеткээн. Ол ажылга өөреникчилер, башкылар идепкейлиг киришкеннер.

Башкылар боттарының күжү-биле чаа чунар бажыңны тудуп, ажыглалга киирериниң бүрүн белеткээн. Школа, интернаттың септелге тудуг ажылдарын башкылар, өөреникчилер база ажылчыннар өскээртен немелде күш чокка боттарының күжү-биле септеп доозуп алганнар.

Бистиң школа чаа өөредилге чылынга бүрүн белен. Септелгениң дүрген болгаш шынарлыг болган чоруу болза школа коллективиниң демниг, чүткүлдүг ажылдаанындан хамаарышкан.

А. ТАРААЧЫ,
В. БОЧЕГУРОВ,
Бии-Хем районнун Сушь 8 чыл школазы.

Октябрьский орук

Юрий ГАГАРИН,
ССРЭ-ниң космонавт-ужудукчузу,
Совет Эвилелинин Маадыры.

Шериг даңгыраа бергениниң байырлалдыг болуушкунунуң дугайында аалымче бижип, ада иемге бодумнуң бодалдарымны чугаалаан мен. Курсантыларның шуптузунуң хөөннери көдүрүүшкүннүг турган. Теоретиктиг эртемнерни изии-биле өөренип кирипкен бис. Кичээлдериң баштайгыларындан-на материалдыг кезектериң болгаш ужудуушкун теориязының класстарынга кичээлдер солун болган, ону инженер-подполковник Коднер башкылап турган чүве. Пушкиниин дег дыдыраш, терең чаак салдарлыг кижи, тактика башкызы капитан Романов кончуг солун, мырыңай чаа чүве биске айты берген. Чүгле чугаадан дыннап турган чүүлдеривис,—Кубаньга сураглыг тулчуушкун үезинде Александр Покрышкиниң эскадрильязының ажылдап кылганы болгаш ажыглаанны агаар тулчуушкуннарының сөстери—«бедии, дүргени, ээлгири, боолаашкын» дээн ышкаш үүлдер дугайы, Совет Эвилелиниң ийи дапкыр Маадыры Талгат Бегельдиновтуң шүүргедекчи согуушкуннарының дугайы, генерал Иван Полбиниң кылыйтыр бомбардировщиктериниң дугайы,—бо бүгү ам дээрге капитан Романовтуң лекцияларына дирлип келгензиг болуп, лекцияларга ооң немей көргүзүп турган шыйыгларынга каракка көстүп келип турган. Үстүү дургаар болгаш доора дургаар байдалдарга агаар дайылдажыышкының канчаар чорудар дугайында тодаргай билигни ап, ужудукчунуң болгаш самолеттуң ужудулга мергежилиниң кайы хире улуг ужур-дузалыын билип алган бис. Амгы агаар тулчуушкунунга ужудукчу бүрүзү эжин деткиир хүлээлгелиг, шиитпирлиг факторларның бирээзи тиилелгеге коллективтиг күзел-чүткүл болуп турар шак ындыг бөлүктүң тулчуушкуну болуп бистиң мурнувуска тодарап келген.

Агаар тактиказының клазынга кичээлдериң соонда курсантылар бистерниң аравыска хайныышкынныг маргылдаалар бо-ла үнүп келир. Кижи бүрүзү боду ынак эзирлиг. Бир кижи Сергей Луганскийге, өскези—Глинка алышкыларга, үшкүзү—Петр Покрышевке ынак болур. Шуут чугаалааарга, курсантылар чеже болдур, ынча хире ынак кижилерлиг. Дайынның баштайгы чылында Берлинче ужудуп тургулаан бомбардировщиктериниң-даа, Курск ээтпээнге танкылар колонназын атакалаан шүүргедекчилериниң-даа, дайзынның артынче чаңгыстап ханылаан кирип тургулаан хайгыылчы самолёттарының-даа, Керч өөжүнге далайдан дүжүп турганнарны деткип турган хөрээженнер полугуиун кижилериниңдаа дайынчы үүлелерин сонуургап турган бис. Брянскиниң аргаарыгларында болгаш Карпаттарга турган партизаннарга ок-чемзек октап берип турган транспортчу самолёттарны база сонуургап турдувус.

— Ынчалзажок, ол бүгү дээрге төөгү-дүр, чоокта чаагы-даа бол, төөгү-дүр, а ам тактика-даа өске, кижилер-даа өске болгай...—деп, чамдык курсантылар ынча дигилээр.

Ындыг курсантыларны капитан Романов скептиктер деп адааш, орта-ла, Көрейге мырыңай чоокта чаагы дайынның чижектеринге дараазында үүлдерни бүзүредип турду: чаа ужар үүл техниказының—реактивтиг самолёттарның, радиолокациянын, хыдыкчы самолёттарның ап чоруур чепсээ улам күштелгениниң үезинде-даа — Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында мурнакчы совет ужудукчуларның чогаадыкчы ажылдап кылганы агаар тактиказының үндезиннерин, дайзынга удур тулчуушкуннарга оларның барымдаалап турганы шавар халдаашкынныг мөзүзүн, оларның бот-бодунга дузалашчыр принциптерин болгаш бистиң авиаторларывыстың шынары болуп турар өске-даа хөй-хөй үүлдерни херек чок деп ап октап болбас.

— Дайынчы дуржулга хөй ханбиле чедип алдынган—деп ол чугаалаар. Чаа техника-биле холбаштыр эргижирээн үүлдерни чепсегленишкинге оистиң албазывыс билдингир. Ынчаарга реактивтиг-даа самолёттарга ажыктыг боор болур үүлдерни бүгү хемчеглер-биле хөгжүдер херек.

Бистиң ужар үүлүвүстүң чедип алган бүгү үүлдерин чогаадыкчы ёзу-биле сайзыраңгайжыдарынче училищениң өске-даа башкылары база кыйгырып тургулаан. Хөй янзы хевирниң ужудуушкун херээниң кичээлдеринге олар бисти чүгле докторааттына берген билиглерни болгаш алыс шын үүлдерни шээжилеп алырын эвес, харын база шүгүмчүлелдии-биле боданып, херектиг үеде чаа шиитпирлерни тыварынга өөредип турган. Ынчалза-даа бистерни чүү шоолуг «бодакчылар» дээр боор, чүге дээрге шериг ужар үүлүнге чап-чаа өөренип эгелээн, реактивтиг машиналарга ужударын шенеп безин көрбээн турган бис, ынчалзажок командирлер болгаш башкылар бистерни боттарының салгакчылары кылдыр көрүп, харын-на ужудукчу аныяктар силер ада-чурт ужар үүлүн улам ыңай хөгжүдер силер деп шуут чугаалап турганы бистерни караавыска-ла өрү көдүрүп турган. Ынчангаш боттарының келир үедеги ролюнуң дугайында ол медерелден бүгү кижилер болдунар-ла экизи-биле өөрениксээр, бүрүн бердинген херээвисти болдунар-ла дүргени-биле шиңгээдип алыксаар турган бис.

Час чоокшулап келген, теория талазы-биле кичээлдерден аңгыда, бистиң эскадрильяга өөредилге ужудуушкуннары эгелээн. Бир-ле дугаар ужудар дээн эштериниң өөрүшкүзү аажок. А аэроклуб школазы дооскан бистер арай ханмайн турдувус: ам база «ЯК—18-ке» ужудар апарган. Ындыг болза-даа дугуйлуг эвес, а амдызында хар эривээнде—лыжалыг самолеттарга ужудары биче өске-ле ынчаш.

Ол ужудуушкуннар үр үргүлчүлеввээн. Училищеге шенеп шинчилээр самолеттар кирген, ол дээрге демгиле «ЯК—18»-даа бол, элээн өскертип каан, хонарын таарыштырарынга думчук талазында дугуйлуг, үш дугуйлуг шассилиг реактивтиг машиналарга шилчиирде белен болзун дээш ону ынчап каан. Хөй ужуткан бис, ынчалза-даа ажыы-биле чугаалаарга, чаа самолётка бис ындыг-ла ынак эвес болган бис. Ол аарымаар, авиаторларның чугаалары ышкаш, ооң «күчүзү» четпес — мотору кошкаксымаар турган. Дээди ужудуушкуннуң хевирлеринге-даа ол бо-ла куду башталдыр эзирлеп бада бээр; ынчалзажок оортан ол-ла ышкаш дүргени-биле уштунуп үне бээр турган, чүгле башкарылганы соксадыптарга-ла ол-ла. «ЯК—18»-ке штурман хөрээниң талазы-биле база өөредилгени кылып—ырак оруктарже, агаар-бойдустуң янзы-бүрү байдалында ужудуп турдувус.

Ол ужудуушкуннарның хөй нуруузу чайын лагерьлерге турувуста болуп турган. Бистиң бешки эскадрильяның лагери Уралдың чараш эриннге турган чүве. Аэродромда ажылга шагзырап, изигден пат шаг төнгеш, ужудуушкун соонда дораан-на —хемге эшти бээр бис. Уралдың суу хоорайда, училище чанында ышкаш эвес, аажок соок, шапкын, терең. Эштир черни дерип, халыыр бедик кылып алгаш, хостуг үеде суг спорту кылып, сугга шымнып, кым эртер эвес деп эштип турдувус. Чалыы, барык чаш оолзуг өөрүшкү кижини хаара тудуп келир.

Ужудуушкун программазын бистиң эскадрилья баштай дооскан. Биске хостуг үе таваржы берген, ынчангаш командылал чери комсомол бюрозунуң инициативазын деткип, ийи чүс километр черде турар Шарлыкск районнуң колхозтарының бирээзинче картофель ажаалгазынче бисти чоруурун чөпшээрээн. Күс келген — соок болгаш чаашкыннарлыг. Ынчалза-даа күзелдиг ажылдап турган бис. Ужудуушкуннар соонда черге ажылдаары биске ажыктыг турган, ийет, байлак дүүгт ажаап алыр талазы-биле колхозчуларга дузалаксанчыы база кончуг. Улам ындай — миллион-миллион гектар чаа черлерни шиңгээдип ап, кызыл-тастың кайгамчык улуг шөлдериниң тараазы быжа берген кур черлерже-даа өөрүнчүг чоруур турган бис. Ынчалзажок хостуг үевис ийи-ле неделя турган болгаш, ынаар чоруп ыыдавас турган бис.

Биске бижээн чагаалар колхозта бистерже келбес болган, ынчангаш «ажаап алыышкын компаниявыстың» ужунда Валяны сакты берген мен. Ооң бүгү аажызы—мөзүг-шынарыдаа, ындыг кылчыгыр узун эвезидаа, каразымаар, чырыткылыг каактары-даа, чаштары-даа, чараш эриннери-даа, биче пудралап каан думчуу-даа меңээ тааржыр турду. Валя Горячева онгу класс дооскаш, хоорай телегравынга ажылдай берген. Бисти карантинден, уругларның чугаалаары ышкаш, «тас баштарлыг» курасантылар кылдыр доостуруп үндүрүпкенде училищеге болган танцы кежээзинге Валя-биле таныжып алган бис. Ол бөдүүн ак-көк платьелиг, ыядыычал, дидим эвес уруг болган. Мен ону вальс дескинииңге чалаан мен, оортан-на бистиң быжыг найыралывыс эгелээн.

Валя менден бир хар биче. Ол Оренбургка төрүттүнген болгаш мээң-биле душчу бээриниң мурнунда хоорайдан кайнаар-даа үнүп көрбээн. Ооң ачазы—Иван Степанович —«Кызыл шөл» санаториядa поварлап, а авазы—Варвара Семеновна—өг-бүле ээзи турган. Валяның өг-бүлезин улуг—үш оол болгаш үш угбалышкы; Валя хеймери турганы-биле аңаа бүгү төрелдери ынак. Валя-биле таныжып алганым соонда удаваанда Горячевтериң бажыңынга барып турар апардым. Олар мени кончуг эптиг көрүп турганнар. Эң-не баштай, хаактап чорааным соонда спорт хевим-биле-ле оларга чеде бергенимни сактып кээр мен. Варвара Семеновна бодунуң төрээн чери Калугадан чаа чедип келген, өөш тооруктары эккелген. Бис ооң-биле столчугашка олурупкаш, тоорук сайын казып эгелээн бис. Диштерим быжыг кижи мен, а Валяның авазы дээрге, сайларны кайы хире эптиг казып олурарымны магадап-ла орар. А Валя каттыргылааш, мээң дугаймда:

— Диштерин эртемниң чаныызынга чидидип алган кижи-дир, бүгү назынында өөренип чоруур...—дидир.

Оон аңаа мээң өөредилгемниң, училищениң дугайында, Валя база өөренир болза эки-дир дээр дугайында чугаалажы бердивис. Бүгү өг-бүле сүмелешкеш, медицина талазы-биле өөрензе чогуур-дур деп шиитпирлээн. Валя шынавыла ынчаар кылып—медицина училищезинге өөренип кирген.

Валя биле бисти хөй чүве холбаштырып турган—ном дептерге ынахшыл-даа, конькилээринге чүткүл-даа, театрлаксаарывыс-даа. Шөлээ ап алла Чичерин кудумчуда Горячевтерже, чамдыкта харын өөрүмнү-даа эдертип алгаш, дораан-на чүгүрүптер мен. А ында бисти шагда-ла маныаан турар. Валяның өг-бүлезинге төрээн бажыңымга дег бодаттынып турдум. Иван Степанович нарын чемнер кылырының улуг мастери кижи, ынчаарга урал казактарының «беляши» дээр ынак хуужуурун ол онза эки кылыр. Ону аттыг хоптактанып чиир бис. Училищеге эки чемгерип турган-даа бол, ону белеткевейн турган.

Картофель ажаалгазын дооскаш, бистиң эскадрилья училищеде кышкы бажыңнарга чаныып келген. Валя биле база катап көржүп шыдавайн барган бис—октябрь чыскаалынга күштүг белеткел эгелээн. Чыскаал талазы-биле кезээде эки турдум, ынчалза-даа бирги одуругдан ыракка базып турган мен—узун-кысказын ёзугаар чыскаалган болгай бис. Ынчалза-даа байырлал хүнүнде, Оренбургтуң кудумчуларылап бүгү училище байырлалдыг базып эртип турда, одуруглардан Валя мени дөмейле тып алган; бис көржүп келгеш, бот-бодувуска хүүмзүржүп кагдывыс.

Байырлалды Валя-биле эрттиргеш, оон шөлээлеп чорупкан мен. Гжатскиге мени шериг хептиг, ийет, погонларда сержант демдээ-биле мени амдаа көрбээн-не болгай—ам мырыңай взвод командириниң дузалакчызы апарган мен.

Гжатск бо. Ол аажок өзүп турар, хөй-хөй чаа бажыңнар туттунган, кудумчулар улам чаагайжыттынган. Ачам биле авам биче кырымзырай берген, оларга акым биле угбам шыдаар шаа-биле дузалашкан, а Дуңмам Борис мырыңай өзүп келген, ол чээрби хар харлаан. Кырганнарымга эки дузалаар төлээде дүргени-биле-ле офицер атты алыксаарым аажок.

Өөренип турган школамга барып, башкылар-биле көржүп, Гжатскиге ажылдап арткылап калган биезги өөрүм-биле ужурашкыладым. Төрээн ада-немниң чанында турган болзумза-даа, Оренбургче чоруксай бердим — училище меңээ ийги өг-бүлем апарган, ийет, Валя дугайында бодал база амыр бербес. Авам ону билип кааш бир-ле катап, ийиртинде, бажыңга ийилээн арткан турувуста, чүге бодангылаар сен, чүрээни чүү чүве дүүредип тур деп часкыдыглыг айтырып эгелээн. Ынчангаш кандыг-ла бир чаягаар тааржып, ада-иеден чүнү-даа чажырбас деп чажымдан тура доктаай берген чаңчыл ёзугаар, Валяның дугайын авамга чугаалапкан мен.

— Бадыланчып алыр бодап бе?—деп авам айтырды.

Эгиннерим чайып кагдым. Ол шиитпирлеттинмээн турган айтырыг болгай. Далаш өгленчиринге удур чораан кижи мен. База, курсант турган, боттуң өг-бүлезин канчап азырап аар деп мен.

— Бир эвес ынак болзунза, кадайланып ал, чүгле быжыы-биле, ачам биле авам бис ышкаш, бүгү назынында кылдыр өглен—деп авам чугаалады.—Өөрүшкүнү-даа, мунгаралды-даа дең үлежир херек.

Авамның карааңга өзүп келген болдум, ынчангаш келир үеге алаан сүмелерни ол меңээ берип, дээрбениң эки дажы эки дээрбелээр, а багайы—боду дээрбелеттинип каар чоор дээрзин сагындырды.

Шөлээм төндүр ажыглавайн Оренбургка хуусаа бетинде чедип келдим. Эскадрильяда өөрүм болгаш командирлер чугаа-даа чокка мени билип каан. А Валя өөрүп аажок, мээң чүге ээп келгенимни ол билир турган.

Өөредилге чылы өскерилгелер-биле эгелээн. Мени болгаш база чамдык курсантыларны майор Беликовтуң эскадрильязынче шилчидипкен, звеновус командири чогаадыкчы, бирле чаа чүве дилеп чоруур офицер капитан Пенкин апарган. Улуг лейтенант Анатолий Григорьевич Колосовтуң экипажында болу бердим, реактивтиг самолётка ужударынга мени ол өөредип каан. Ынчаарга ооң мурнуу чарыында теорияже шымныып кирер ужурга таварышкан бис. Агаар аңаа таарымчалыг болуп турган: кыш шуурганныг, гарнизондуну хар шыпкан, а ужудуп болбас. Реактивтиг шимчедикчилериниң материалдыг кезээн өөренип, газ динамиказының үндезиннери-биле таныжып, дүрген ужудуушкуннуң дүрүмнерин билип ап турдувус. Мооң мурнунда шиңгээдип алдынган хөй-хөй чүвелер ам өске мөзүлүг көстүр: техника өскерилген, дүргени көвүдээн, дүндүк бедээн, саналгалар база өске, херекти чаа янзы-биле көөр. Валя-биле найыралывыс үргүлчү быжыгып турган, чоорту ынакшыжа берген бис. Мээң төрүттүнген хүнүмде бодунуң тырттырган ийи чуруктарын ол меңээ белекке берген. Ооң бирээзинде ак эмнелге халаттыг, а өскезинде — ол каас платьелиг тырттырып каан. Ол чуруктуң артында холунуң үжүү мээнии-биле кончуг дөмей кылдыр мынча деп бижээн: «Юра, бистиң аас-кежиивистиң дарганнары бис бодувус бис деп чүвени бодап чор. Салым-чол мурнунга бажың доңгайтпа. Маныары дээрге—улуг уран үүл-дүр дээрзин утпа. Ол бодалды эң-не аас-кежиктиг минутага чедир кадагала, 1957 чылдың март 9. Валя».

Валяныы шын болган—бис шынавыла бодувустуң аас-кежиивистиң дарганнары болган бис.

Ам-на «МИГ-терге» ужударының үр манаттырган хүннери чедип келген. Хүнге чайыналып турар, кудуруунче чөлбейтир согун ышкаш кылдыр чоруй барган чалгыннары-биле, олар аттыг чараш көстүр! Самолеттар дээрге чоргаар болгаш дидим шугумнарның таарыштырылгазы турган, аңаа архитекторлар адаргап болур.

Колосовтуң соо-биле кабинага олуруптум.

— Чалбыыш бар-дыр!—деп техник илеткей-дир.

Ынчангаш шыданмазындан сиринейнип чоруур машина ужудуп үнериниң оруу-биле чүгүрүп эгелээн. Улустуң чугаалаары ышкаш, карах чивеш дээр аразында бедикти хемчээр метр беш муң метрни көргүзе берген. Ол дээрге «ЯК—18» эвес-тир, чоруур радиузу улуг, баш дескинер хире бедиир, дүргени болгаш боолаар күчүзү улгаткан ындыг дүрген машина-биле канчап ужударыл? А Колосов дээрге, ол-бо талаже аажок базыышкынныг аартаашкыннарны эскербээн чүве дег бүзүрелдии-биле, мастериң холу-биле «МИГ-ти» зонаже кииргеш, ужудуганың элээн каш хевирлерин аттыг дүргени-биле кылып кагды.

— Башкарылганы холуңарга алыкар,—деп, хенертен меңээ ол дужааган. Ооң үну кезээде удурланыр аргажок дужаалдыг болур кижи.

Тудадан апкаш, бо өске самолеттур дээрзин дораан билип кагдым,—хүртү моторлуг самолетту ышкаш кылдыр ынчаар мону башкарар төлээде чүткүлдүү-биле ажылдаар херек. Ынчангаш кызымак ажыл-даа эгелээн. Контрольдуг ужудуушкуннар суг-суг дээш, янзы-бүрү ужудуушкуннар эгелээн, ынчаарга инструктор-ужудукчу мээң билимге болгаш мергежилимге шуут бүзүреп келгеш—«МИГ-ке» баштайгы тускай ужудуушкун кылырый чөпшээрепкен. Ол «ЯК-ка» баштайгы ужудуушкун ышкаш база-ла ынчаар эрти. Ол-ла ышкаш, чүрек турлу бер чазып черден көдүрүп үнүп, аяс дээрге делгем дескиниг бижип кааш, аэродромга аас-кежиктиг ээп келдим, ынчангаш ужудуушкуннуң дүргени көвүдээри-биле ужудуушкун ажылы улам-на бергедеп бар чыдар чүведир деп түннелди кылдым.

Чараш, эптиг, ээлдек «МИГ-ке» дораан ынакшый бердивис. Ону башкарарга чиик, өрүлээри дүрген. Чалгыннарым кайы хире өзүп, быжыгып келгенин миннип турдум. Амгы үениң техниказынга холбажы берген ёзулуг ужудукчу болдум кылдыр баштай-ла бодандым. Училищеге кады кирген өөрүм: Юрий Дергунов, Валентин Злобин болгаш Коля Репин база-ла ынчаар бодап турганнар.

Ёзулуг ужудукчулар болур төлээде хөйну шиңгээдип алыры биске херек турган: дээди ужудулга, маршрут ужудуушкуннары, агаар боолаашкыннары, бөлүү-биле ужудуп билири суг-суг дээш. Колосовтуң орнунга кирген мергежилдиг инструктор-ужудукчу Ядкар Акбулатов ол бүгү мерген чүвелерге бисти өөредип турду. Ооң караа көскү, агаарга бүгү чүвени көрүп четтигиптер, бичин-даа ышкындырыгга өршээл көргүспес. Зоналаан баштайгы ужудуушкунда-ла ийиндиве эзгилдир ханы дескиниг кылырымда арай арыг эвес чүүл барын ол эскерип каан... Удатпаанда үстүү дургаар ужудуушкуннар хевирлери кылырынга мени ол мактап каан. Ол хевириниң ужудуушкуннары меңээ чүге болдуна берип турган дээрге, зонага келген санымда-ла машина-биле чаржыксаар турдум: ол меңээ чүүү берип болуруул, мен чүнү ыыдап болур мен деп хынаарым ол. Шуут чугаалааарга, техникадан болдунар бүгү чүүлдерни сы тудуп ап турдум, а ону ынчаар дээре кылыпта устуу дургаар байдалга ужудуушкун хевирлеринге кылып болур.

Ынчалзажок бүгү-ле чүве тас болбайн турган. Таарымча чок апаар чүүлдер база турду. Узунум шоолуг эвес кижи болгай мен, ынчангаш машинаны олуртурда угланыышкын тыварын ол бергедедип турду. Ол харыысалгалыг өйде чер кайдаазын эки билир төлээде тускай сыртык таарыщтырып алган мен. Ооң кырынга олуруп алгаш, черни инструктор-ужудукчу-биле дөмей көөр турдум; ынчаарда черге хонары дээре апаар. Ядкар Акбулатов мээң ол «рационализациямны» чүүлдүгзүүп көрген.

Бүгү-ле мергежилдиг ужудукчулар-биле бир дөмей, ол эвээш, чугаалаар, харын-даа ыыт чок, ынчалзажок ооң сүмелээн бүгү чүүлдерин демдеглел дептержигежинге бижип алырынга төлептиг. Ол мынчап өөредир:

— Ужудуушкунга бодун шын тудар төлээде, черге тура-ла бүгү чүвени ылавылалдыг бодап алыр; агаарга хөделишкин кончуг дүрген, ынчалзажок угаазылалдыг болур ужурлуг.

Дээрни чаазы-биле, ооң бүгү-ле хөй янзы байдалы-биле көөрүн ол өөредип, мээң ачамның балды болгаш хаарылга дугайында чугаалаары дег, самолет дугайында ол ындыг бөдүүн чугаалаар. Ол бүгү чугаалар—ужудукчу кижи ужудар ужурлуг деп чаңгыс олче угланган.

Мындыг бир таарымча чок таварылга болган. Шимчедикчи теориязының талазы-биле шылгалда тудуп турган бис. Башкы А. Резников меңээ «үш» салып каан. Мен-даа соойла бердим—ол дээрге өөредиимниң бүгү дургузунда баштайгы «үш» болган, ол мээң меңээргени бергеним дээш баштайгы «халавым» болган. Ол дошкун демдекти ынчаар шыны-биле салган чүве дээрзин миннир херек, шынавыла билбес чүүлдерим турган. Ынчаарга амгы үениң ужар чүүл кижизи техника талазы-биле быжыг болгаш ханы билиг чокка ужудуп ыыдавас болгай. Мен дээрге чүгле анаа ужудукчу эвес, харын чаа машиналар шенекчилери хөй-хөй кижилер дег инженер-ужудукчу болуксаар турдум. Ындыг болганда, артында-ла бистиң курсантылардан негеп турганы хире ындыг хөй эвес хемчээл турда ужар чүүл шимчедикчилериниң теориязын мырыңай шээжилеп алыр ужурлуг турган. Оон беш хонукта училищеден кайнаар-даа үнмейн, өөредилге ному-биле өлүржүп келгеш, алдыгы хүнүнде катап шылгалда тудары-биле чоруптум. Башкы хөй болгаш шыңгыы айтырып келген. Ынчаарга шылгалданы катап тутканда демдекти «дөрттен» ажыр салбас боор чүве болгай. А бо удаада ол чурум үреттине берген, меңээ «бешти» салып кагды. Сеткилим ана чингей-ле берген.

(Уланчылыг).

Эгези № 127, 134, 140, 147, 155 «Шын» солуннарда.

А. И. МИКОЯННЫҢ ЯПОНИЯДА ЧОРУП ТУРАРЫ

ТОКИО. (СЭТА). Японияның хоочун хоорайларының бирээзи кайы-бир үеде чүүттүн найысылалы болуп турган Киотонун чуруттакчылары ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазының Бирги оралакчызы А. И. Микоян август 19-та чеде бээрге, Осаканың чуруттакчылары ышкаш база-ла чылыы-биле, өөрүшкүлүг үткүп алганнар. Киотонун чоогундан А. И. Микоянның турар дээн бажыны—«Миякo» отельге чедир — элээн каш километр орукту тургаар чонун үүл-бүү кежектериниң төлөлекчилери—мун-мун кижилер кожазы социалистиг чуруттан барган хүндүлүг аалчыны эп-найыралчы ёзу-биле көрүп турар сагыш-сеткилин изии-биле илереткен. Бистер социал-политиктиг тургузуг талазы-биле аңы-аңгы болзувусса-даа кады ажылдажыр, бистиң чуруттарывыстың аразында садыгны хөгжүдер ужурлуг бис деп Суги чугаалаан.

Такарадзукада «Сэйтиодзи» хүрээнин удуртукчузу — Японияда эң кол буддийжи бөлүгленишкин «Сингоннун» сураглыг ажылдакчызы дээрги Сакамото ол шайлалгага олурушкаш, совет улуска эп-найыралдың сөстерин чугаалаан. Москвага чоокта чаа чогаалдарын делгеп турган шылгарангай япон чурукчунун—бодунун өнүүнүн чураан чуруун А. И. Микоянга белекке берген. Кежээзинде Киото хоорайның болгаш Кансай районнун хөй-ниитизинин төлөлекчилерибиле А. И. Микоянның турган черинге чылыг ужуражышкын болган. Оон соонда А. И. Микоян ук чернин болгаш даштыкының журналистериниң дилээн ёзугаар оларнын-биле ужурашкаш, оларның айтырыгларынга харыылаан. Солунларның, информация агентилелдериниң, радио болгаш телевизия компаниялларының 60 хире корреспондентилери ол ужуражышкынга олурушканнар.

Японияның экономиктиг Кансай районунун хоорайлары Осакага болгаш Киотога чорааш, ол августун 21-де Токиода дедир чеде берген. Ол хүннүн бирги чартыында Совет Эвилелиниң Японияда элчин черинге Японияның социалистиг партиязының сураглыг ажылдакчыларын хүлээп алгаш, оларның-биле эп-найыралчы беседа кылган.

Японияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединин Даргазы Носака, ЯКП-ниң Төп Комитединиң чингине секретары Миямото, Японияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединин президиум кежигүннери Сига, Хакамада болгаш Касуга олар ол-ла хүн А. И. Микоянга база чораннар. Эш Микоянның болгаш Японияның Коммунистиг партиязының удуртукчу ажылдакчыларының аразында чүректің ханызындан, эш-хуунун беседазы болган.

Дүүш соонда А. И. Микоян башкарыкчы либераль-демократтыг партияның сураглыг ажылдакчызы чер ажылының болгаш ыяш ажылының министри Конога чораш, оон-биле беседалашкан.

МОСКВАДА ЯПОН ДЕЛГЕЛГЕ

МОСКВА. (СЭТА). Культураның болгаш дыштанылганың М. Горький аттыг Төп парыгында август 21-де, пес-таавы кылырына хереглээр дериишкиннерниң болгаш кылымал волокнодан бүдүрген кылыгларның япон делгелгези ажыттынган. ССРЭ биле Японияның аразында даштыкы садыг чедиишкинниг хөгжүп турар 'деп делгелгенің ажыдыышкынына чүве чугаалаан даштыкы садыг министринин оралакчызы Б. А. Борисов демдеглээн. Ажыттынып турар делгелге болза Япония биле Совет Эвилелиниң аразында садыг болгаш экономика харылзааларын улам ыңай калбарттырынга идиг болур дээрзинге ол идегелин илереткен.

Бүгү-эвилелдің садыг палатазының президиумунун даргазының хүлээлгезин күүседип турар Ю. К. Приходов болгаш Японияның Совет Эвилелинде элчини Хисанари Ямада ажыдыышкынга база сөсап чүве чугааланнар. Совет-япон садыгның хөгжүлдезинин дугайын чугаалаан, элчин ук садыг сөлгу беш чылдарын дургузунда сес катап өскен деп демдеглээн. Бистің делгелгевис, Токиода ажыттынган совет делгелге ышкаш база ССРЭ биле Японияның аразынга бот-бодун билчир чоруктуг экижидеринге идиглиг болур деп ол чугаалаан.

Измирде делегей ярмарказы

ИЗМИР. (СЭТА). Делегейниң 30-ги ярмарказы аңаа август 20-ниң кежээзинде ажыттынган. Ында 25 чуруттар, оон иштинде Совет Эвилели база киржип турар.

Ярмарканы Турцияның садыг министри Байдур ажыткан. Ярмарканың байырлалдыг ажыдыышкынынга Измирниң он-он мун чуруттакчылары, хөй-хөй чуруттарның садыг бөлүктериниң төлөлекчилери, дипломаттыг төлөө черлериниң баштыннары киришкенер, оларның аразынга ССРЭ-ниң Турцияда элчини Н. С. Рыжов база турган.

Мурнуку чылдарда ышкаш Совет Эвилели күүлүг октаргай корабльдерин, бичии эштиг радио приемниктерни, кедергей улуг фрезер станоктарын болгаш эң-не шын көргүзер приборларны кылып бүдүрүп турар улуг индустриалдыг күрүне кылдыр ярмаркада киржип турар. Янзы-бүрү маркалыг совет автомобильдерни, чазанылга станоктарын, пес-таавы аргыыр машиналарны, амгы үениң кедээ ажылагай машиналарын болгаш өске-даа машиналарны павильонда делгээн.

Ярмаркада эң улуг болуп турар совет павильон келген кижилернин улуг кичээнгейин хаара тудуп турар.

Совет павильонга келген хүндүлүг кижилернің демдеглел бижиир дептеринге баштайгы демдеглелдер кәстүп келген. Ону Турцияның садыг министри Байдур кылган. Ол совет павильонну организастаанынга бедик үнелээшкинни берген болгаш ярмаркага Совет Эвилелиниң киришкен чоруу совет-турция садыг харылзааларын калбартырынга бараан болур дээрзинге идегелин илереткен.

Социалистиг лагерьнің чуруттары—Болгария, Венгрия, Польша, Румыния, Чехословакия боттарының продукциязын ярмаркада чедиишкинниг делгеп көргүзүп турарлар. Улус эрге-чагыргазының чылдарында ол чуруттар кандыг чедиишкиннерни чедип алганыл дээрзин олар чыл бүрүзүнде улам-на бүзүрелдиг кылдыр көргүзүп турарлар.

Ярмарка бир ай дургузунда ажык турар.

Барыын Германияда улуг шериг маневрлери

БОНН. (СЭТА). Америк агаар-десант шериглериниң эң-не улуг маневрлери Барыын Германияда эгелээн, ол маневрлер АКШ-тың өске черлерге мурнунда чорудуп турган маневрлериндеи улуг болуп турар. Маневрлер Зеннде боодалга черинче адыгжы парашютистерни агаардан салып бадырарындан болгаш аар чепсектерни парашюттарга октап бадырарындан эгелээн.

10 хонукта үргүлчүлээр маневрлер Франциянын девискээринге база хамааржыр. 8-ки америк чадаг шериг дивизиязының, а ол ышкаш 322-ги америк агаар-десант дивизиязының 5 мун солдаттары маневрлерде киржип турар. Америк шериг-агаар күштериниң хөй санныг дөрт моторлуг транспорт самолеттары болгаш вертолеттары десант салып бадырарынга киржип турар. Парлалганың демдеглеп турары-биле алырга, агаар десантызын салып бадырарының үезинде 20 солдаттар балыгаттырган, шериг дериг-херекселлиг ийи парашюттар агаарга чазылбаан болгаш чүгү черге кээп дүшкеш, чуурлуп калган.

Барыын-герман шериг-далай флодунун ийиги эң улуг маневри база эгелээн. Парлалганың дыннадып турары-биле алырга, Сонгу далайже 87 шериг корабльдери үнүпкен. Маневрлерде далай ужар үүлү база киржип турар.

Япон иелериң конгрези

ТОКИО. СЭТА-ның корреспондентизи В. Зацепинниң дамчыдып турары: «Уругларны доруктуруп, өстүрүп турар иелер амы-тыныы камгалаары дээш демисежир бис!»—деп кыйгырыгның адаа-биле август 21-де япон иелериң 7-ги конгрези Токиога хагдынган. Калчаараан каш борбак империалистерниң белеткеп турары дайынның планнарын «болдурбас» деп боттарының шиитпирлиг сөзүн бүгү-ле япон хереженнерниң өмүнээзинден медеглээр дээш, сонгу үүк ортулуу—Хоккейдонун болгаш Японияның мурнуу түгүнүн —Кюсю ортулуктун төлөлекчилери, Хонсю болгаш Сикокунун хереженнери—шупту 15 мун кижи ол конгресске чыылган.

Уругларның эргелери, чырыдыышкын системазын камгалаарының айтырыгларын, тайбың дээш, япон-америк «айыыл чок чоруктун кереэзин» узуткаары дээш демиселдің айтырыгларын болгаш өске-даа айтырыгларны конгресстің төлөлери ийи хүннүн дургузунда чугаалажып көргеннер.

Школаларга уруглар өөредириниң хөлезининиң аарын, өзүп олурар салгакчылар дугайында чазактың кандыг-даа сагыш салбайн турарын, япон хереженнерниң эргелерин кызып-кыйып турарын чүве чугаалаан кижилер демдеглээннер. Хереженнер шимчээшкинин идепкейжидерининг эргежок чугулазын олар айытканнар.

Конгресске хүлээп алган резолюцияга болгаш декларацияга оон киржикчилери тайбың дээш, чепсегленишкиннерни бүгүнүнүн болгаш бүрүн дүжүрерин боттандырары дээш, «политиктиг күчүлээшкинни чайладыр дугайында хоойлуну» күш чок болдурары дээш демиселди күштелдиреринг чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлдүг деп көрген. Япон хереженнер япон-америк шериг кереэзин узуткаары дээш, Окинаваны дедир эгидип алыры дээш, бүгү америк шериглерни Японыдан үндүрери дээш демисежирлер.

Дайын дүвүрээзининиң салдары-биле

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелдің дыннадып турары-биле алырга, Барыын Берлинде АКШ-тың гарнизонун көвүдедир дугайында айтыышкынны АКШ-тың президентизи август 18-те берген деп, Ак бажың медеглээн.

Барык-ла 1.500 кижи санныг баштайгы дайынчы бөлүк август 20-де аңаа чеде бээр деп дыннадып турар.

Англия куяктыг машиналар Барыын Берлинче чоруп турар

ЛОНДОН. (СЭТА). Гарнизонну быжыглаары-биле 18 куяк транспортерларны болгаш хайгыыл кылыр 16 куяк автомобильдерни Барыын Берлинче Англия август 19-та чоруткан деп камгалал министерствозу дыннаткан.

Камгалал министерствозунун төлөлекчизининиң медеглээни: «Быжыглал кылдыр бистер Берлинге шериг чорудар бодавайн турар бис, чүге дээрге гарнизон начальнигинин амгы хереглелин хандырарынга немей чоруткан куяк машиналар четчир».

Боннун саадза.

А. Грунинниң чураан чуруу. СЭТА-ның фотохрониказы.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне чээшкини

(1957 чылдагы үндүрүлгези)

1961 чылдың август 6—9-та Москва хоорайга болган өртөөн дедир эгидип бээринин 5-ки тиражының таблицазы

Өртөөн дедир эгидип бээриниң тиражынга чээшкининиң разряд бүрүзүнде дараазында сериялар(№ 01-ден № 50 чедир) таварышканнар: лыг бүгү-ле 50 облигациялар

серия №№	серия №№	серия №№	серия №№	серия №№	серия №№	серия №№	серия №№	серия №№	серия №№	серия №№	серия №№	серия №№	серия №№	серия №№
220015	221351	222632	224025	225419	226819	228111	229383	230961	232287	233555	234813	236171	237430	238579
220026	221362	222633	224038	225421	226823	228120	229393	230962	232295	233561	234817	236183	237445	238626
220027	221378	222655	224040	225426	226826	228138	229396	230979	232298	233562	234819	236185	237446	238629
220030	221383	222667	224103	225439	226830	228148	229416	230991	232300	233576	234828	236188	237447	238650
220045	221389	222685	224111	225444	226832	228151	229428	230994	232308	233585	234830	236194	237450	238663
220047	221409	222694	224134	225453	226836	228153	229475	231002	232311	233588	234837	236196	237451	238667
220062	221410	222707	224147	225460	226841	228155	229480	231004	232312	233592	234853	236213	237461	238680
220068	221420	222712	224165	225462	226850	228159	229483	231006	232314	233599	234855	236214	237464	238684
220074	221428	222727	224167	225477	226861	228161	229485	231015	232315	233606	234864	236217	237467	238686
220080	221463	222728	224206	225481	226865	228162	229493	231021	232316	233618	234865	236241	237470	238689
220082	221468	222744	224214	225487	226884	228163	229497	231022	232318	233630	234887	236250	237490	238691
220085	221469	222752	224218	225490	226886	228170	229500	231026	232323	233634	234889	236256	237493	238697
220089	221474	222755	224226	225505	226889	228171	229532	231038	232344	233635	234908	236271	237517	238699
220095	221480	222756	224247	225524	226890	228174	229553	231045	232358	233637	234918	236276	237518	238705
220097	221484	222760	224249	225538	226898	228176	229587	231064	232361	233643	234922	236288	237520	238721
220104	221488	222761	224254	225539	226913	228179	229591	231068	232364	233647	234964	236292	237528	238723
220110	221493	222763	224256	225549	226919	228185	229596	231079	232389	233657	234983	236310	237543	238725
220114	221511	222781	224257	225551	226938	228190	229600	231080	232395	233665	234985	236311	237544	238732
220132	221526	222789	224262	225556	226946	228214	229610	231088	232402	233666	234988	236322	237551	238740
220148	221532	222802	224276	225561	226956	228235	229614	231092	232408	233673	234993	236325	237552	238745
220158	221535	222817	224279	225564	226957	228257	229615	231102	232414	233698	235006	236334	237561	238749
220159	221545	222830	224290	225568	226972	228259	229641	231110	232420	233710	235011	236336	237563	238765
220176	221547	222838	224306	225582	226975	228264	229674	231114	232425	233729	235029	236338	237569	238768
220178	221551	222839	224311	225587	226977	228266	229676	231130	232444	233735	235035	236342	237575	238780
220183	221570	222847	224315	225608	226988	228269	229679	231141	232455	233742	235045	236352	237582	238800
220184	221583	222891	224331	225624	226989	228272	229686	231147	232481	233754	235052	236354	237583	238827
220187	221603	222894	224336	225633	226990	228281	229692	231158	232483	233757	235054	236358	237597	238837
220191	221605	222908	224340	225634	226996	228298	229699	231169	232485	233759	235062	236361	237625	238838
220192	221616	222909	224342	225636	227000	228306	229701	231174	232498	233764	235063	236374	237629	238840
220208	221620	222921	224359	225658	227004	228322	229703	231186	232514	233772	235079	236375	237631	238841
220213	221621	222923	224364	225660	227018	228328	229712	231210	232516	233778	235081	236376	237633	238843
220238	221624	222928	224371	225664	227021	228337	229714	231217	232525	233789	235082	236378	237637	238869
220249	221638	222935	224373	225667	227023	228346	229721	231247	232558	233790	235091	236379	237639	238871
220257	221644	222951	224377	225668	227042	228352	229722	231252	232563	233807	235094	236402	237645	238873
220259	221649	222959	224381	225675	227049	228363	229726	231262	232577	233813	235107	236425	237650	238904
220263	221655	222974	224395	225690	227113	228373	229748	231264	232579	233814	235138	236426	237651	238906
220267	221661	222978	224396	225693	227120	228376	229758	231275	232583	233840	235152	236439	237654	238908
220284	221664	222986	224425	225696	227142	228378	229773	231294	232603	233841	235158	236457	237669	238910
220290	221669	223005	224435	225718	227149	228379	229794	231297	232607	233847	235174	236461	237671	238912
220308	221677	223009	224437	225720	227156	228384	229795	231299	232617	233851	235175	236463	237674	238914
220312	221679	223012	224439	225726	227167	228385	229796	231308	232619	233877	235183	236467	237686	238918
220327	221687	223016	224444	225747	227170	228388	229799	231317	232634	233907	235188	236478	237694	238921
220330	221689	223029	224447	225771	227173	228396	229804	231322	232641	233914	235189	236489	237712	238937
220334	221690	223035	224465	225775	227180	228397	229808	231328	232646	233918	235192	236494	237713	238950
220339	221691	223039	224467	225778	227185	228398	229810	231335	232657	233931	235193	236498	237733	238963
220348	221697	223041	224474	225783	227188	228402	229834	231341	232675	233932	235215	236499	237734	238966
220350	221703	223073	224484	225784	227190	228405	229846	231342	232702	233935	235220	236522	237741	238970
220354	221710	223077	224485	225790	227191	228416	229851	231364	232720	233949	235228	236526	237742	238987
220360	221711	223106	224494	225791	227194	228421	229875	231372	232732	233971	235253	236529	237763	238989
220366	221716	223114	224518	225804	227195	228422	229893	231399	232735	233976	235254	236566	237772	238996
220373	221717	223119	224529	225836	227204	228423	229896	231422	232740	233979	235255	236577	237777	239036
220378	221731	223125	224548	225858	227206	228438	229916	231423	232741	233988	235262	236583	237778	239038
220395	221732	223148	224550	225861	227212	228449	229928	231425	232744	233994	235269	236591	237785	239055
220406	221733	223151	224552	225876	227216	228452	229935	231445	232746	233997	235272	236597	237789	239069
220429	221746	223163	224553	225880	227227	228454	229938	231456	232751	234002	235281	236609	237790	239075
220435	221747	223167	224556	225901	227244	228456	229941	231459	232754	234005	235293	236632	237791	239081
220452	221752	223178	224557	225905	227247	228457	229958	231471	232761	234008	235295	236636	237794	239091
220457	221764	223181	224561	225910	227257	228459	229998	231474	232787	234011	235301	236649	237811	239130
220458	221793	223186	224574	225925	227260	228463	230005	231477	232801	234012	235305	236654	237813	239134
220476	221795	223192	224584	225933	227263	228472	230018	231478	232802	234027	235307	236673	237817	239[illegible]
220489	221796	223197	224592	225939	227278	228497	230019	231479	232837	234049	235311	236675	237824	239[illegible]
220491	221811	223201	224610	225941	227300	228498	230038	231488	232838	234051	235317	236677	237830	239164
220499	221845	223205	224612	225946	227305	228515	230050	231497	232840	234052	235320	236693	237835	239[illegible]
220501	221851	223206	224634	225947	227306	228524	230068	231500	232850	234053	235321	236697	237839	239225
220514	221852	223215	224640	225950	227324	228527	230080	231507	232860	234054	235335	236698	237847	239229
220519	221860	223226	224650	225959	227351	228529	230099	231538	232863	234070	235343	236720	237850	239235
220521	221873	223230	224652	225970	227352	228531	230101	231552	232880	234073	235349	236721	237867	239245
220543	221900	223233	224660	225981	227358	228546	230133	231555	232911	234078	235352	236733	237871	239258
220545	221914	223244	224662	225996	227365	228570	230136	231563	232915	234086	235366	236753	237883	239283
220569	221929	223262	224664	226016	227377	228573	230140	231566	232922	234097	235368	236759	237885	239300
220571	221941	223297	224676	226022	227378	228576	230144	231568	232923	234115	235378	236760	237904	239303
220573	221950	223314	224683	226029	227379	228580	230174	231576	232925	234116	235411	236765	237909	239316
220582	221960	223323	224685	226032	227380	228589	230181	231583	232927	234127	235422	236783	237912	239324
220583	221967	223331	224687	226034	227388	228596	230183	231595	232950	234137	235432	236790	237913	239328
220586	221971	223335	224700	226037	227389	228599	230193	231604	232961	234148	235440	236793	237915	239342
220597	221975	223338	224720	226039	227405	228605	230195	231634	232966	234152	235452	236794	237924	239348
220602	221982	223343	224723	226048	227422	228609	230196	231644	232967	234164	235462	236804	237930	239357
220606	221990	223360	224725	226066	227448	228612	230198	231645	232974	234167	235466	236834	237932	239363
220610	221999	223364	324731	226067	227451	228618	230222	231650	232978	234173	235495	236835	237935	239374
220612	222004	223366	224737	226075	227476	228620	230235	231655	232980	234178	235497	236871	237941	239376
220634	222011	223374	224742	226076	227483	228624	230240	231662	232988	234182	235500	236874	237946	239379
220658	222013	223379	224744	226077	227492	228625	230244	231682	232990	234184	235502	236881	237969	239381
220663	222035	223396	224752	226091	227519	228634	230264	231689	232995	234186	235508	236896	237974	239402
220685	222040	223398	224756	226110	227523	228647	230268	231692	232999	234187	235517	236897	237977	239403
220699	222050	223401	224769	226115	227528	228649	230297	231709	233005	234202	235518	236905	237988	239404
220702	222061	223405	224771	226128	227532	228681	230309	231719	233007	234204	235521	236906	237991	239450
220706	222062	223435	224780	226135	227533	228690	230326	231736	233008	234206	235530	236920	237999	239[illegible]
220712	222075	223440	224795	226164	227553	228695	230346	231766	233012	234210	235582	236930	238010	239[illegible]
220730	222076	223462	224796	226167	227554	228702	230347	231773	233015	234217	235586	236940	238014	239466
220738	222085	223465	224799	226172	227556	228714	230355	231778	233025	234219	235605	236946	238043	239474
220741	222089	223477	224816	226198	227566	228726	230396	231806	233028	234221	235606	236948	238045	239508
220743	222098	223482	224819	226201	227567	228745	230401	231817	233049	234224	235607	236962	238049	239516
220763	222102	223489	224820	226211	227574	228754	230406	231824	233050	234248	235653	236972	238052	239524
220771	222106	223506	224821	226263	227575	228759	230416	231833	233055	234251	235654	236978	238057	239528
220774	222124	223519	224825	226268	227580	228781	230441	231834	233060	234262	235675	236980	238060	239540
220781	222142	223528	224834	226269	227584	228782	230443	231835	233076	234279	235680	236991	238091	239545
220782	222148	223533	224837	226274	227591	228793	230458	231838	233079	234282	235691	237005	238100	239559
220784	222167	223542	224839	226307	227638	228795	230460	231854	233084	234289	235724	237014	238104	239564
220804	222168	223551	224841	226308	227642	228796	230461	231855	233098	234290	235733	237015	238113	239583
220809	222172	223556	224844	226317	227647	228805	230466	231856	233103	234291	235735	237049	238127	239589
220811	222187	223561	224845	226326	227649	228826	230467	231862	233104	234323	235739	237058	238131	239592
220813	222194	223564	224854	226328	227656	228828	230472	231866	233111	234324	235743	237059	238138	239613
220814	222199	223566	224862	226335	227670	228829	230476	231871	233112	234333	235746	237069	238142	239[illegible]
220818	222208	223567	224864	226344	227677	228833	230489	231877	233125	234349	235747	237087	238155	239616
220836	222218	223568	224895	226350	227682	228840	230492	231878	233126	234357	235750	237088	238163	239624
220839	222236	223573	224918	226351	227694	228844	230502	231889	233130	234375	235754	237093	238167	239632
220856	222245	223583	224925	226353	227699	228879	230517	231893	233131	234376	235756	237108	238174	239639
220857	222248	223597	224953	226362	227708	228880	230550	231901	233149	234399	235757	237109	238175	239652
220861	222259	223598	224960	226365	227750	228894	230553	231906	233154	234408	235759	237111	238181	239675
220868	222266	223612	224963	226366	227770	228896	230560	231908	233157	234414	235765	237114	238184	239699
220874	222267	223626	224978	226407	227774	228900	230563	231934	233188	234422	235780	237116	238195	239701
220880	222268	223630	224987	226409	227775	228915	230569	231940	233192	234425	235793	237122	238212	239702
220881	222269	223634	224992	226419	227776	228918	230570	231963	233198	234431	235804	237124	238219	239713
220893	222271	223641	224994	226438	227796	228919	230573	231978	233203	234433	235809	237128	238229	239721
220898	222277	223647	224999	226447	227797	228920	230574	231995	233207	234443	235814	237129	238230	239724
220903	222278	223654	225007	226449	227806	228925	230579	231996	233221	234454	235817	237130	238251	239732
220921	222301	223656	225010	226483	227813	228926	230581	232006	233223	234456	235823	237150	238253	239737
220945	222306	223659	225023	226494	227817	228927	230582	232007	233226	234466	235830	237154	238257	239746
220952	222310	223670	225030	226496	227831	228949	230583	232013	233229	234467	235831	237155	238266	239748
220965	222313	223674	225040	226497	227854	228965	230587	232015	233240	234483	235834	237161	238271	239752
220982	222339	223683	225041	226502	227861	228969	230594	232020	233252	234490	235840	237164	238284	239757
221040	222342	223692	225042	226514	227871	228974	230595	232031	233277	234495	235859	237178	238290	239763
221071	222344	223728	225053	226520	227874	228983	230597	232033	233279	234516	235868	237186	238308	239767
221080	222345	223730	225057	226528	227882	228984	230612	232041	233281	234522	235875	237191	238312	239772
221088	222373	223739	225069	226530	227896	229015	230631	232043	233992	234526	235877	237210	238319	239777
221089	222386	223746	225116	226538	227908	229018	230634	232047	233296	234550	235888	237211	238327	239804
221097	222395	223750	225120	226548	227910	229035	230679	232051	233297	234559	235889	237212	238328	239809
221103	222411	223753	225121	226550	227911	229041	230690	232054	233314	234567	235911	237215	238331	239818
221113	222412	223760	225130	226568	227912	229058	230692	232058	233339	234571	235914	237231	238355	239822
221120	222455	223769	225135	226576	227919	229060	230697	232092	233340	234572	235933	237240	238370	239828
221131	222456	223771	225151	226610	227920	229062	230699	232095	233359	234578	235942	237241	238382	239836
221134	222459	223786	225160	226613	227924	229083	230724	232098	233363	234587	235959	237244	238403	239840
221146	222464	223790	225168	226615	227931	229113	230734	232107	233367	234602	235967	237255	238406	239851
221147	222466	223807	225178	226622	227937	229131	230751	232118	233388	234610	235970	237257	238423	239853
221149	222471	223816	225184	226630	227938	229135	230756	232119	233394	234640	235986	237260	238424	239860
221178	222472	223823	225196	226635	227939	229171	230790	232126	233408	234643	235996	237265	238427	239869
221179	222474	223829	225223	226638	227940	229195	230814	232132	233413	234644	236004	237276	238435	239900
221189	222476	223863	225234	226664	227941	229200	230828	232135	233418	234645	236023	237278	238437	239903
221193	222478	223869	225242	226